

KAPELA SV. MIHAELA ARKANĐELA (SV. MIHALJA) U VUGROVCU

POVIJESNOUMJETNIČKA VALORIZACIJA UNUTARNJE OPREME
KAPELE I PRIJEDLOG SMJERNICA ZA NASTAVAK KONZERVATORSKO-
-RESTAURATORSKIH ZAHVATA NA ZIDNIM OSLICIMA I NJIHOVU
PREZENTACIJU

INSTITUT ZA POVIJEST UMJETNOSTI
ZAGREB, LIPANJ 2024.

KAPELA SV. MIHAELA ARKANĐELA (SV. MIHALJA) U VUGROVCU

POVIJESNOUMJETNIČKA VALORIZACIJA UNUTARNJE
OPREME KAPELE I PRIJEDLOG SMJERNICA ZA NASTAVAK
KONZERVATORSKO-RESTAURATORSKIH ZAHVATA NA
ZIDNIM OSLICIMA I NJIHOVU PREZENTACIJU

Zagreb, lipanj 2024.

KONZERVATORSKI ELABORAT

Autori

dr. sc. Matko Matija Marušić
dr. sc. Mirjana Repanić-Braun
dr. sc. Vlasta Zajec

Fotografije

Doris Baričević, Mario Braun, Stela Cvetnić Radić, Zvonimir Kulundžić, Milan Kušnjačić, Nives Maksimović, Paolo Mofardin, Vjekoslav Urukalović, Vlasta Zajec

Grafički prikaz položaja zidnih slika
Lucija Ćurković

Lektura

Dunja Aleraj Lončarić

Recenzenti

dr. sc. Daniel Premerl,
dr. sc. Katarina Horvat-Levaj

Oblikovanje

Franjo Kiš, ArTresor naklada

Izvršitelj

Institut za povijest umjetnosti

Voditeljica istraživanja

dr. sc. Vlasta Zajec

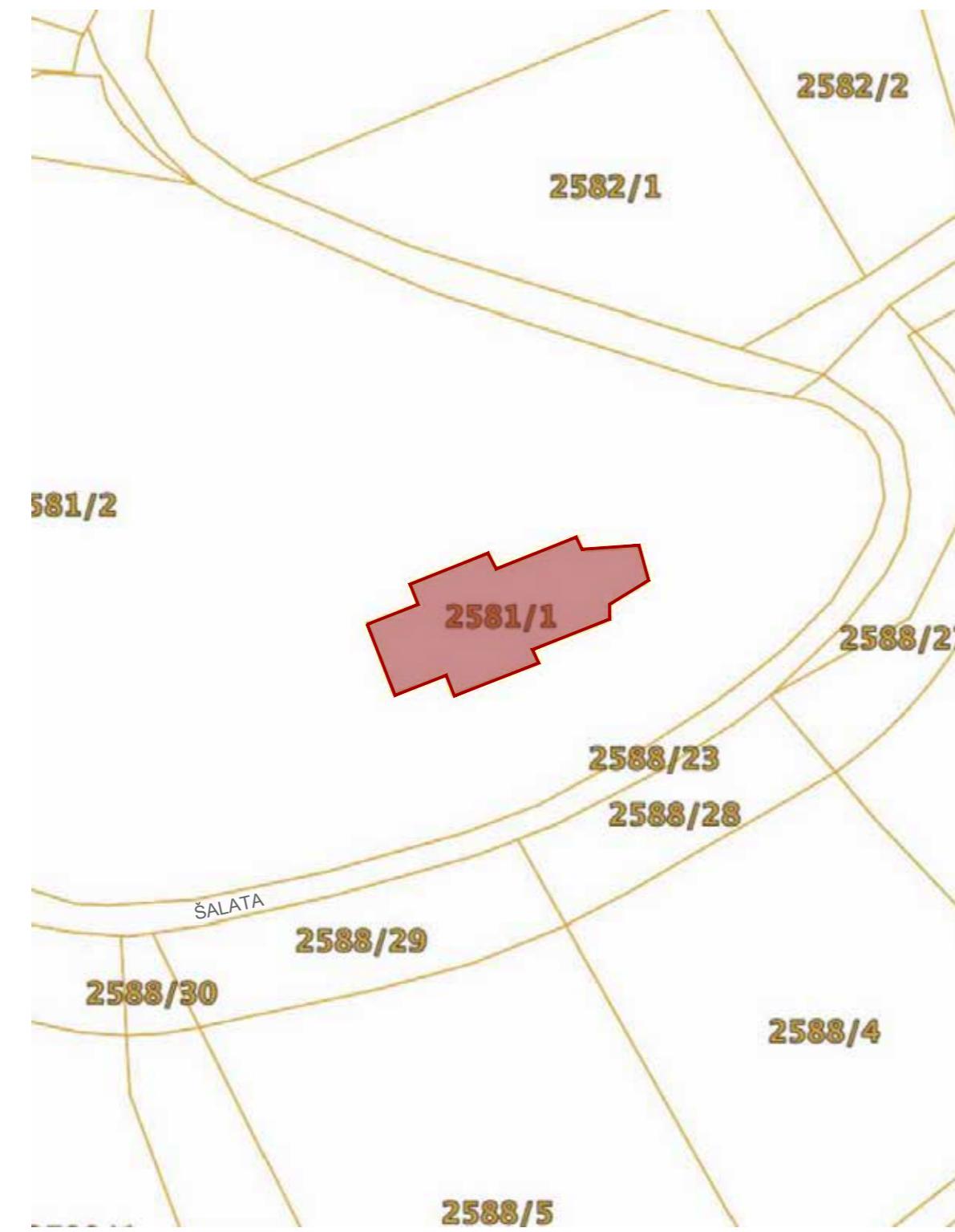
Naručitelj

Maša Foretić Doležal, dipl. ing. arh.

SADRŽAJ

UVOD (<i>Vlasta Zajec</i>)	5	70-ih/80-ih godina 17. stoljeća	18	IV. ZAKLJUČNO MIŠLJENJE S PRIJEDLOGOM SMJERNICA ZA NASTAVAK KONZERVATORSKO- -RESTAURATORSKIH ZAHVATA NA ZIDnim OSЛИCIMA I NJIHovu PREZENTACIJU	63
I. ARHITEKTURA I SAŽETI PREGLED SLIJEDA INTERVENCIJA NA GRAĐEVINI (<i>Matko Matija Marušić</i>)	7	II.5. Slika sv. Ivana Nepomuka na pozadinskoj stijeni propovjedaonice	19		
II. UNUTARNJA OPREMA – ZIDNI OSЛИCI (<i>Mirjana Repanić-Braun</i>)	13	II.6. Dekorativni zidni oslici i figurativne kompozicije iz 19. i 20. stoljeća	20		
II.1. Srednjovjekovni posvetni križevi	15	Prilozi 28–50			
II.2. Kasnogotička freska s prikazom Kristova raspeća	15	III. UNUTARNJA OPREMA – OLTARI I CRKVENI NAMJEŠTAJ (<i>Vlasta Zajec</i>)	51	V. IZVORI, LITERATURA, ELABORATI	67
II.3. Slikani oltari na istočnom zidu broda	16	III.1. Povijest i mijene crkvene opreme	53	V.1. Izvori	69
II.4. Dekorativno-figurativni motivi iz		III.2. Stilska obilježja, kontekst i valorizacija	61	V.2. Literatura	69
				V.3. Elaborati i izvješća	69

SITUACIJA

Izvor: ZG Geoportal, www.geoportal.zagreb.hr

Izvor: ZG Geoportal, www.geoportal.zagreb.hr

UVOD

Na temelju narudžbe arhitektice Maše Foretić Doležal, glavne projektantice nedavno okončane konstruktivne obnove kapele sv. Mihaela (Mihalja) u Vugrovcu, Institut za povijest umjetnosti izradio je konzervatorski elaborat za tu kapelu. Njegova je svrha povijesnoumjetnička valorizacija kapele i njezina inventara te davanje smjernica za daljnja konzervatorsko-restauratorska istraživanja zidnog oslika te njihovu prezentaciju po okončanju istraživanja koja se planiraju izvesti u sklopu cijelovite obnove kapele. Kapela je pojedinačno zaštićeno kulturno dobro, upisano u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske pod registarskim brojem Z-1479. Sakralni inventar kapele također je zaštićeno kulturno dobro s registarskim brojem upisa Z-6376. Zaštićeni inventar kapele uključuje glavni oltar sv. Mihaela, bočne oltare Blažene Djevice Marije i sv. Nikole, korsku klupu sa šest sjedala i propovjedaonicu, koji su dio izvornog inventara crkve, te kasnobarokno svetohranište na slobodnostojećem postamentu, nepoznate provenijencije. Na predmetna kulturna dobra primjenjuju se odredbe Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i svi propisi koji se odnose na kulturna dobra.

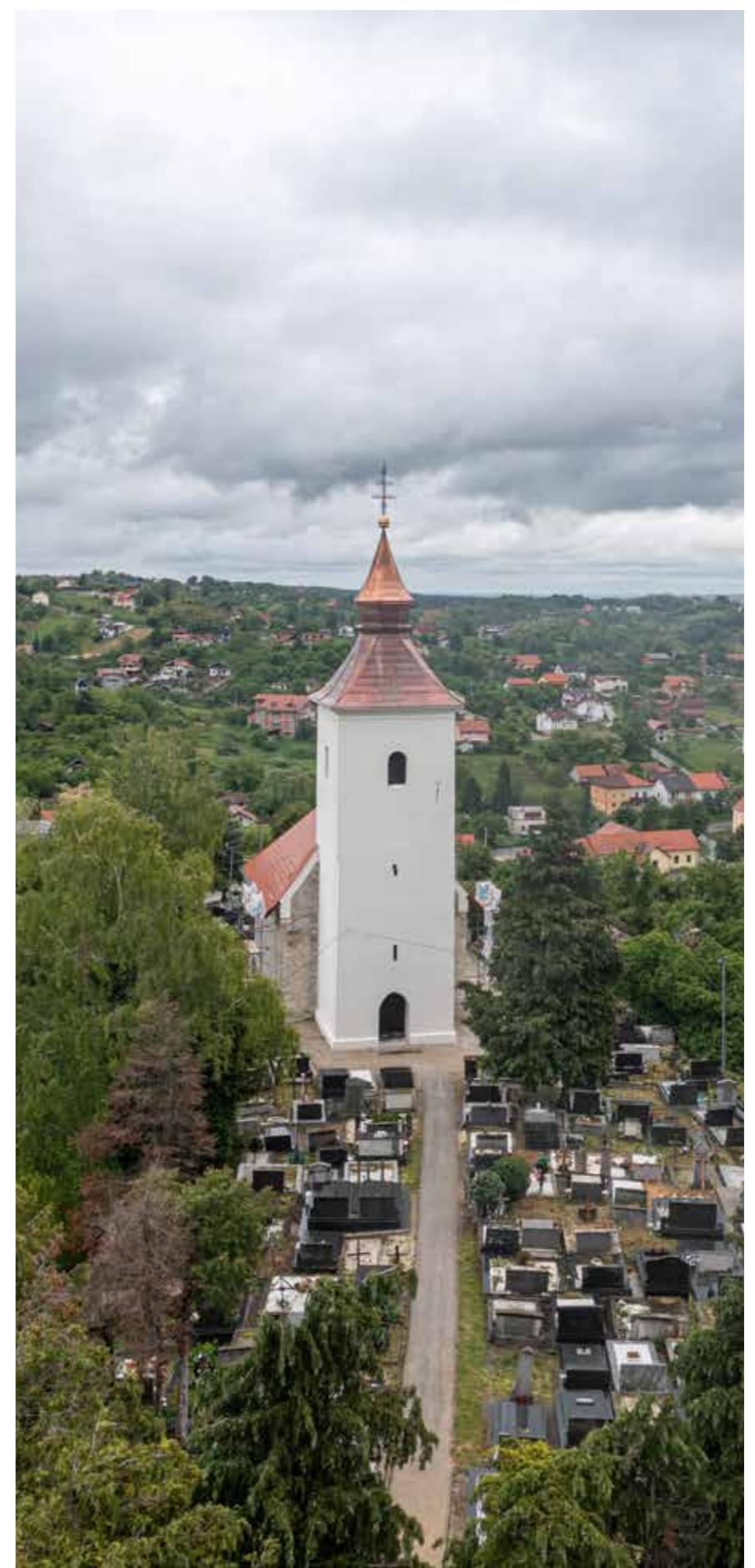
Dosadašnja istraživanja zidnog oslika i arhitekture uključuju sljedeće elaborate: *Kapela sv. Mihalja, Vugrovec Donji: Izvještaj konzervatorsko-restauratorskih istraživanja stratigrafije zidnih naličja i žbuka*, Gilda – obrt za restauriranje i dizajn, Nives Maksimović Vasev (Zagreb, 2018.), *Konzervatorski elaborat za kapelu sv. Mihalja u Vugrovcu stradale u potresu 2020.* autora Mladena Perušića, uz stručnu suradnju Maše Foretić Doležal (Zagreb, 2021.) te *Izvještaj konzervatorsko-restauratorskih istraživanja unutrašnjosti kapele sv. Mihalja u Vugrovcu* autora Josipa Jerkovića i Marije Puović (Zagreb, 2023.). Uz to, u sklopu konstruktivne obnove, izrađene su precizne snimke zatečenog stanja. Radovi preventivnog konzerviranja drvenog inventara dokumentirani su u *Izvještaju o provedenim radovima izravnog preventivnog konzerviranja na drvenom inventaru iz kapele sv. Mihaela iz Vugrova* Donjeg, Hrvatski restaurator-

ski zavod, autorice Marijane Galović (Zagreb, 2013.). Na temelju navedenih elaborata i dokumentacije, terenskog uvida u stanje kapele i njezine opreme, istraživanja arhivske građe u Nadbiskupijskom arhivu u Zagrebu i župnom uredu u Vugrovcu te građe i dokumentacije u relevantnim ustanovama (Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode, Konzervatorski odjel u Zagrebu, Institut za povijest umjetnosti, Ministarstvo kulture i medija RH i dr.), analizirano je postojeće stanje te je prezentirana arhitektura kapele, njezini zidni oslici, oltari i crkveni namještaj te je izložena njihova valorizacija i prijedlog konzervatorskih smjernica. Budući da je konstruktivna obnova objekta u vrijeme pisanja elaborata bila privедena kraju, glavni je naglasak istraživanja na povijesnoumjetničkim analizama zidnih oslika kapele i njezina pokretnog drvorezbarenog inventara te njihovoj valorizaciji i prijedlozima za daljnja istraživanja i prezentaciju po okončanju radova.

Crkva sv. Mihaela Arkandela (sv. Mihalj) u Vugrovcu podignuta je vjerojatno u prvoj polovici 14. stoljeća, a unatoč kasnijim građevinskim zahvatima i obnovama u cijelosti je sačuvala svoju osnovnu tlocrtnu dispoziciju. Sve do 1803. bila je župna crkva, kada biskup Maksimilijan Vrhovac taj status dodjeljuje crkvi sv. Franje Ksaverskog, proglašivši crkvu sv. Mihaela kapelom. Crkva je smještena na brežuljku Slatina koje se uzdiže nad naseljem i na kojem se nalazi vugrovečko groblje. Najraniji spomen crkve zabilježen je u prvom popisu župa Zagrebačke biskupije iz 1334., a u to se doba spominje i kao feudalni posjed zagrebačkog biskupa. Tjesne veze sa zagrebačkim Kaptolom iščitavaju se i iz narudžbi njezine opreme, pri čemu je u drugoj polovici 17. stoljeća najistaknutiju ulogu imao kanonik lektor Pavao Kos (Paulus Koosz) koji je, uz iniciranje gradnje novog svetišta, zaslužan za podizanje glavnog oltara i korskih klupa, koji i danas predstavljaju jednu od najistaknutijih vrijednosti interijera kapele sv. Mihaela.

VLASTA ZAJEC

Kapela sv. Mihaela, smještaj u krajoliku Vugrova, snimio: Paolo Mofardin, 2024., Fototeka IPU

ARHITEKTURA I SAŽETI PREGLED SLIJEDA INTERVENCIJA NA GRAĐEVINI

1 Kapela sv. Mihaela, smještaj u krajoliku Vugrovca, 2024.,
snimio: Paolo Mofardin, 2024., Fototeka IPU

Crkva sv. Mihaela Arkandela (sv. Mihalj) smještena je u Vugrovcu, na brežuljku Slatina (toponim zabilježen na prvoj katastarskoj izmjeri 1862.) koji se među lokalnim življem naziva i Crkvenčak. Riječ je o djelomično orijentiranoj građevini koja se pruža u smjeru sjeveroistok-jugozapad. Unatoč starosti od gotovo sedam stotina godina (prihvatimo li pretpostavku da je okvirno sagrađena oko 1300. godine), crkva je u cijelosti sačuvala osnovnu tlocrtnu dispoziciju te je, unatoč nekoliko građevinskih kampanja obnova i popravljanja, zadržana izvorna logika prostora koji se u osi niže od monumentalnog zvonika na pročelju preko jedinog broda crkve do svetišta. Uz svetište je u 17. stoljeću bila dograđena barokna sakristija, koja je uklonjena u drugoj polovici 19. stoljeća. Za njom tada više nije bilo potrebe s obzirom na to da je izvorno župna crkva sv. Mihaela izgubila taj naslov 1803., kada postaje tek grobljanska kapela, što je ostala i danas.¹ Crkva je upisana Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske pod registarskim brojem Z-1479.

Riječ je o jednobrodnoj crkvi s jednom apsidom, tlocrte veličine $27,5 \times 9,8$ m (visina srednjeg dijela lađe iznosi 7,1 m). Toranj na pročelju ima dimenzije $5,2 \times 5,6 \times 30$ m, a poligonalno zaključeno svetište $11 \times 5,6 \times 4,5$ m. Krov je izrađen sustavom dvostrukih simetričnih visulja raspona gotovo devet metara; visina krova je 4,5 m.² U prostor crkve ulazi se s više pozicije: u predvorje (toranj) spušta se jednom stepenicom, a iz njega se pak u brod ulazi nakon četiri stepenice. Svetište je od broda izdignuto jednom stepenicom. Pjevalište se nalazi iznad zapadnog ulaza; otvoren je prema brodu trima lukovima koji počivaju na paru stubova sječenih uglova, višestruko profilirane baze te kapitelnom zonom s vrlo jednostavnim profilacijama i izvorno slikanim ukladama. Otvorima lukova odgovaraju traveji s križnim svodovi-

ma. Koru se pristupa masivnim cilindričnim (drvenim) stubištem u jugozapadnom uglu crkve.

Oplošje crkve relativno je jednostavno, bez izraženijih stilskih obilježja. Ona se, međutim, primarno čitaju u obliku prozorskih otvora. Na južnom zidu razlikuju se tri faze: približno u osi vrata nalazi se prezentirani uski polukružno zaključeni prozor romaničkih obilježja. Sa strana su također prezentirana dva veća, polukružno zaključena prozora koji pripadaju sljedećoj fazi, no koju je teško datirati jer nedostaju dopozornici (nije, dakle, jasno kako je bilo riješeno mrežište, zbog čega nije ni moguće postaviti dataciju). Treća vrsta prozora, u obliku uspravno postavljenog pravokutnika s rešetkama, okvirno pripada baroknom razdoblju i mogu se, na temelju pisanih izvora koji su obrađeni u nastavku, datirati u sredinu 18. stoljeća. U istom se izvoru navodi da su tim novim prozorima zamijenjeni stari, »gotiski« prozori, pod čime se vjerojatno misli na prozore druge faze. Na suprotnoj strani broda veći je dio pokriven operkom, čime su uklonjeni tragovi ranijih prozora, no vjerojatno je da su slijedili raspored s nasuprotnog zida. Prozori na svetištu odgovaraju vremenu njegova podizanja; riječ je o baroknim prozorima s profiliranim ertama s »ušima«. Konačno, prozori na zvoniku nižu se njegovom vertikalnom osi, postupno se povećavajući prema vrhu sa zaključenom lukovicom. Donjom zonom oplošja crkve teče sokl, koji na tornju i brodu treba datirati u vrijeme podizanja crkve, a barokni dio na tijelu svetišta prati to izvorno rješenje.

U tipološkom smislu, riječ je o donekle standardnom rješenju sakralnih građevina koje od srednjeg do ranog novog vijeka pronalazimo diljem sjeverozapadne Hrvatske. Ipak, sačuvani primjeri mahom su prošireni dogradnjama u glavnom brodu, zbog čega se izvorna jednostavnost projekta rijetko može iščitati iz sadašnjeg stanja građevina. Među sličnim crkvama s istaknutim tornjem na pročelju u okružju se može istaknuti župna crkva sv. Petra i Pavla u Kašini, na kojoj se također čita romanička faza.³ Osim neosporne povjesne i – okvirno govoreci – srednje tipološke vrijednosti, crkva posjeduje i iznimnu

2 Kapela sv. Mihaela, sjeverno pročelje, arhivska fotografija, Fototeka IPU

ambijentalnu vrijednost u rahlo izgrađenom krajoliku naselja. Valja svakako istaknuti da je crkva još dominantnije stajala u kulturnom krajoliku Vugrovca, budući da je i toranj i krov broda bio viši no što je to danas slučaj.

O vremenu i okolnostima podizanja crkve nisu sačuvani arhivski izvori, no datacijski okvir moguće je postaviti na temelju posrednih podataka. Najraniji pisani spomen Vugrovca datira iz 1190. odnosno 1201. (*predium Ugra*, iz povelja kralja Emerika (1174. – 1204.),⁴ dočim prvi spo-

1 Prema ambicioznom planu uređenja župa Zagrebačke biskupije biskupa Maksimilijana Vrhovca, župna crkva naselja postala je crkva sv. Franje Ksaverskog, izgrađena 1779. Iz navedenog razloga definiranje crkve kao »romanička grobna kapela«, što se perpetuira u literaturi, samo je djelomično točno. Vidjeti: IVAN KLAJĆ, Po kašinskom i vugrovečkom kraju, Samobor, 2002., 190.

2 Podaci o konstrukciji preuzeti su iz sljedećeg elaborata: MLADEN PERUŠIĆ, Konzervatorski elaborat za kapelu sv. Mihalja u Vugrovcu stradale u potresu 2020., Zagreb, 2021.

3 Ukratko o crkvi u: IVAN KLAJĆ (bilj. 1), 177–178.

4 LELJA DOBRONIĆ, Topografija zemljšnjih posjeda zagrebačkih biskupa prema ispravi kralja Emerika iz god. 1201., u: Rad JAZU 283 (1951.), 253–255.

men župe (kojim je neosporno potvrđeno i postojanje neke župne crkve u Vugrovcu) datira iz 14. stoljeća, iz 1334., kada je sastavljen prvi popis župa Zagrebačke biskupije.⁵ Širi kontekst gradnje crkve smješta se u 13. stoljeće, kada je zagrebački biskup izgubio posjed nad Medvedgradom te se tražilo novo središte cijelog prostora na padinama Medvednice. Tada se u Vugrovcu, za vrijeme biskupa Timoteja, gradi utvrda (*castrum*), podno koje raste novo naselje, koje pak krajem 13. stoljeća dobiva povlastice i naslov »slobodne varoši« (*libera nostra villa de Vgra*).⁶ Oblikovne karakteristike gradnje upućuju na približno isto vrijeme gradnje, okvirno na prvu polovicu 14. stoljeća, kada u arhitekturi područja prevladava spoj romaničkih i gotičkih elemenata. Uski lučno zaključeni prozor na južnom zidu pripadao bi oblikovnom rječniku romanike, a šiljasto zaključeni ulaz nad glavnim ulazom u crkvu razdoblju gotike. Navedene graditeljske oblike nije moguće preciznije datirati.

Općenito govoreći, pisane su vijesti o crkvi malobrojne i uglavnom se odnose na njezinu unutrašnjost, tj. opremu (oltari, klupe i sl.), no na temelju njih moguće je uspostaviti slijed ranonovovjekovnih intervencija na crkvi.⁷ Najranija vizitacija iz 1622., primjerice, donosi tek podatak da crkva ima tri oltara (iako se u tekstu vizitacije ne opisuje njihov smještaj, dva bočna oltara zacijelo su bila postavljena na ramenima apside, kako je i danas slučaj).⁸ Manje od desetljeća kasnije, 1630., bilježi se da crkva ima »novi toranj«

5 JOSIP BUTURAC, Popis župa Zagrebačke biskupije 1334. i 1501. godine, u: *Starine* 59 (1984.), 69. U citiranom izvoru imenom je naveden i prvi župnik Vugrovca, Blaž, sin Vida, zvanog Vuk (*Blasius, quondam Viti, dicti Lupi*).

6 NADA KLAIĆ, *Zagreb u srednjem vijeku*, Zagreb, 1982., 323. Pregled podataka o povijesti naselja donosi i MLADEN NADU, Naselja i sela Sesvetskog prigorja u srednjem vijeku (13. – 15. stoljeće), u: *Muzejski vjesnik* 15 (1992.), 92–94.

7 Prijevodi odabranih vizitacija doneseni su u: MLADEN NADU, *Povijesne crkve i kapele u Sesvetskom prigorju (povijesni prikaz)*, katalog izložbe, Muzej Prigorja, Sesvete, 1994., 20–21 (u nastavku teksta u bilješkama se poziva na izvorne dokumente iz Nadbiskupijskog arhiva u Zagrebu). Podatke iz vizitacija kronološki iznosi i Klaić. Vidjeti: IVAN KLAIĆ (bilj. 1), 190–193.

8 Nadbiskupski arhiv Zagreb (dalje: NAZ), Protokol br. 1/I (Arhiđakonat katedrala) 1622., ff. 51r–53r.

(*turris nova*) s dva zvona i isto toliko zvonaca (*tintinabula*).⁹ O okolnostima »gradnje« tornja dosad nisu pronađeni drugi podaci; moguće je da se stari popravlja ili dograđuje, s obzirom na to da bi trebalo isključiti mogućnost da je izvorna crkva bila bez tornja, dakle samo jednostavnog pročelja sve do prvih desetljeća 17. stoljeća. Stalni popravci bili su nužda ponajprije zbog seizmički vrlo aktivnog područja. U vizitacijskim bilješkama svega nekoliko godina kasnije, 1634., doslovno se navodi da su zidovi pretrpjeli znatna oštećenja od trešnje (*Ecclesia ad hunc maius damnum passa ex terremotu in muro*).¹⁰ Da je crkva više desetljeća ostala u stanju koje je zahtijevalo popravak daju naslutiti vizitacijske bilješke iz idućih desetljeća. Tako se 1642. navodi da je krov u osrednjem stanju te da su zidovi napukli na više mjesta (ističe se južni zid te zidovi sakristije).¹¹

Godine 1650. bilježi se da je crkva zidana (*ecclesia murata*), s »vrlo visokim« tornjem (*turris satis alta*), da ima dvoja vrata, velika i mala, te da je svetište svodeno (*ecc. cum sacrario super altare maius*), no bez drugih pojedinosti o stanju u kojem se nalazila.¹² No na to da je u međuvremenu nastala nova šteta ili da stara nije popravljena na odgovarajući način, upućuje vizitacijska zabilježba iz 1669. Ondje se navodi da crkve ima čvrste temelje, no da krov »nije dobar«, uz napomenu da je crkva na više mjesta bila popucala (posebno se, kao i u ranijim izvorima, navodi sakristiju), no ovaj se put spominju i štete na zvoniku ([ecc.] *Turrim habet muratam sat altam que tamen in uno loco rupta esse*).¹³

U konstruktivnom smislu još ozbiljniju situaciju ocrtavaju navodi iz 1677. o tabulatu i starom i uništenom svodu nad svetištem kojem prijeti pucanje, tj. padanje (*Corpus suo tabulato arculario opere facto, sanctuario vero sub fornice veteri rupto habens ab multiplicis rupturas minnatur*)

9 NAZ, Protokol 3/III, 1630., ff. 42r–43r.

10 NAZ, Protokol 3/III, 1634., ff. 96v–97r.

11 NAZ, Protokol 3/III, 1642., f. 133v.

12 NAZ, Protokol 2/II, 1651., ff. 69v–70r.

13 NAZ, Protokol 45/I, 1669., ff. 147r–148v.

te toranj koji je »oštećen, ali visok« (*turris murata rupta sed alta*).¹⁴ Ubrzo nakon citirane vizitacije pristupilo se obnovi crkve, koja je dobila novo poligonalno i nadsvodeno svetište s prigradenom sakristijom te je dozidana etaža tornja na pročelju. Inicijator popravka bio je zagrebački kanonik lektor Pavao Kos. Radove na crkvi izveo je imenom poznati graditelj: Bartol Macetti (u izvorima se navodi kao Maczetto ili Mazeto). O njegovu graditeljskom profilu ne može se reći mnogo, no važno je istaknuti da je Macetti, nakon što je postao građaninom Zagreba 1666. i nakon smrti oca Antuna iduće godine, dovršio izgradnju zvonika crkve sv. Marka na Gornjem gradu. U potonjem je slučaju riječ o djelu majstora iz fazi osamostaljenja, netom po smrti oca, dočim je na vugrovečkoj crkvi radio desetak godina kasnije (ugovor vjerojatno sklapa 1678.).¹⁵

Popravljena i dograđena crkva opisana je već u vizitaciji 1681., gdje se ističe prostranost novog svetišta (*sanctuarium bonae capacitatis*), veličine primjerene ostatku crkve. Krov nad novim dijelovima crkve (svetište i sakristija) bio je pokriven šindrom.¹⁶ Istom je prilikom crkva dobila i novu opremu, drvene oltare i druge liturgijske potrepštine, o čemu više u dijelu elaborata o unutrašnjoj opremi, koja se – za razliku od arhitekture i oslika unutrašnjosti – detaljno opisuje u vizitacijskim bilješkama.

Tijekom 18. stoljeća na crkvi je izvršeno nekoliko manjih popravaka i promjena. O njima također saznajemo iz zapisu vizitacija, posebice one iz 1757., koja osim opisa ključnih elemenata gradnje (nadsvodeno svetište, lađa pokrivena tabulatom, krov pokriven šindrom, kamena podnica) donosi i podatak da su zazidani stari (»gotski«) prozori na sjevernom zidu i postavljeni novi, veći. Kupola tornja bila je također pokrivena šindrom, crveno obojenom. Tada

14 NAZ, Protokol 46/II, 1677., f. 133r.

15 LELJA DOBRONIĆ, *Slobodni i kraljevski grad Zagreb*, Zagreb, 1992., 56–57. U literaturi se kao godina sklapanja ugovora spominje 1687. (ANDELA HORVAT, *Između gotike i baroka*, Zagreb, 1975., 297), no vjerojatnije je riječ deset godina ranijem ugovoru, o čemu vidi dalje u tekstu.

16 NAZ, Protokol 47/IIIa, 1681., ff. 63v–64v.

3 Pogled na poligonalno nadsvodjeno svetište crkve, druga polovica 17. st., snimio: Paolo Mofardin, 2024., Fototeka IPU

se prvi put spominje i zidani kor nad zapadnim ulazom, kojem se pristupa cilindričnim stubištem, no nije poznato kada je podignuta navedena struktura. Nesumnjivo je nov element crkve kripta za ukop župljana, koja je u citiranoj vizitaciji opisana kao »novosagrađena«.

O nizu zahvata na crkvi tijekom 19. i 20. stoljeća svjedoči Spomenica župne crkve, koja se čuva u Župnom uredu

4 Unutrašnje pročelje crkve s korom, snimio: Paolo Mofardin, 2024., Fototeka IPU

Vugrovec. Opsežni popravci na crkvi izvršeni su 1863. Tada je, za vrijeme župnika Mateja Muslija, snižen toranj i s njegova vrha skinuta lukovica koju bilježe spomenute vizitacije iz sredine prethodnog stoljeća.¹⁷ Godine 1880. građevina je pretrpjela štete u velikom zagrebačkom potresu,

a prema bilješci župnika Josipa Fučeca, stradao je »osobito toranj, od kojega na nekojih mjestih mnogo se zida otrglo i porušilo«.¹⁸ Uslijedila je još jedna obnova građevine, privedena kraju 1883. Kako je i ranije navedeno, tri godine

17 IVAN KLAJĆ (bilj. 1), 193.

18 Spomenica župe sv. Franje Ksaverskoga u Vugrovcu (dalje: Spomenica), 7, 9–10.

5 Portal na južnom pročelju, snimio: Paolo Mofardin, 2024., Fototeka IPU

nakon toga uklonjena je sakristija, prigradađena u nastavku poligonalnog svetišta.

Novi potres 1905., iako slabiji od četvrt stoljeća ranijeg, crkvi je nanio nove štete, prema kratkim bilješkama u *Spomenici*, uglavnom na zidovima brodova. Godine 1919.

6 Detalj vratnice portalna na južnom pročelju, snimio: Paolo Mofardin, 2024., Fototeka IPU

krovište crkve bilo je znatno oštećeno te se pristupilo obnovi pri kojoj je postavljena nova konstrukcija i tabulat, no visina krova spuštena je za jedan metar (izvorni položaj sljemena krova vidljiv je na istočnom zidu zvonika).¹⁹ Potreba za novom intervencijom javila se nakon oluje 1949., kada je uništen lim lukovice, koja je potom zamijenjena, no tek nekoliko godina kasnije.²⁰

Prva obnova crkve pod paskom nadležnoga konzervatorskog ureda izvedena je 1969. Tada je odlučeno da se otuče

19 *Spomenica*, 12.

20 *Spomenica*, 46–47.

žbuka crkve i da se fugiraju zidovi koji su inače sagrađeni od nepravilnog kamena. Time je crkvi dan lažni »rustični« izgled, bez žbuke na oplošju, kakav zacijelo nije odgovarao izvornom stanju crkve. Manji popravci izvedeni su i u sljedećim desetljećima.²¹ Recentno, 2017., izrađen je projekt obnove krova i pokrova crkve s pratećim radovima. Projekt je izradio Ured ovlaštene arhitektice Maše Foretić Doležal u suradnji s arhitektom Mladenom Perušićem. Stradavanje crkve u seriji potresa u ožujku i prosincu 2020. rezultiralo je opsežnim projektom konstruktivne obnove, pri čemu je izrađen *Konzervatorski elaborat za kapelu sv. Mihalja u Vugrovcu stradal u potresu 2020.*, koji potpisuje arhitekt Mladen Perušić.²² U trenutku dovršetka ovog elaborata o dalnjim koracima koje je potrebno poduzeti za cijelovitu obnovu, konstruktivna obnova crkve i obnova pročelja privedena je kraju.

MATKO MATIJA MARUŠIĆ

21 Podaci su sakupljeni u: MLADEN PERUŠIĆ (bilj. 2), 15.

22 Isto. Budući da je ovaj elaborat usmjeren na unutrašnje uređenje crkve, izostavljaju se tehnički podaci o konstruktivnoj obnovi. Čitatelja se upućuje na citirani elaborat.

UNUTARNJA OPREMA – ZIDNI OSLICI

Jedno od polazišta za interpretaciju, valorizaciju i prijedlog prezentacije dekorativnih i figurativnih zidnih oslika nastalih u rasponu od 17. do 20. stoljeća, kao i onih novootkrivenih, u sondama vidljivih fragmenata kasnogotičkih zidnih slika u crkvi sv. Mihaela u Vugrovcu, jest *Izvještaj konzervatorsko-restauratorskih istraživanja stratigrafije zidnih naličja i žbuka*, dovršen u listopadu 2018. Za naručitelja, župu sv. Franje Ksaverskog u Vugrovcu Donjem, konzervatorsko-restauratorska istraživanja obavili su 2018. stručnjaci – konzervatori restauratori Gilde, obrta za restauriranje i dizajn iz Zagreba (vl. Nives Maksimović), uz nadzor Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode grada Zagreba.

Međutim, stanje žbukanog nosioca i bojenih slojeva opisano u *Izvještaju* razlikuje se od njihova stanja zabilježenog pri obilasku terena u veljači i svibnju 2024. Osim polaganog propadanja zbog oborinske, kapilarne i kondenzacijske vlage, kao i neadekvatnih uzastopnih popravaka, dodatna oštećenja nosioca i oslika, poglavito na svodu svetista i ogradi pjevališta, prouzročio je relativno kratkotrajan, ali snažan zagrebački potres u ožujku 2020. Usporedba snimaka prije i nakon potresa pokazuje mjestimična znatna oštećenja nosioca i slikanih slojeva, što će u konačnici iziskivati eventualnu prilagodbu prioriteta i konzervatorsko-restauratorskih zahvata. Na sljedećim su stranicama kronološkim redom iznesena zapažanja o zidnim oslicima crkve sv. Mihaela čiji je cilj njihova valorizacija i datacija.

II.1. Srednjovjekovni posvetni križevi

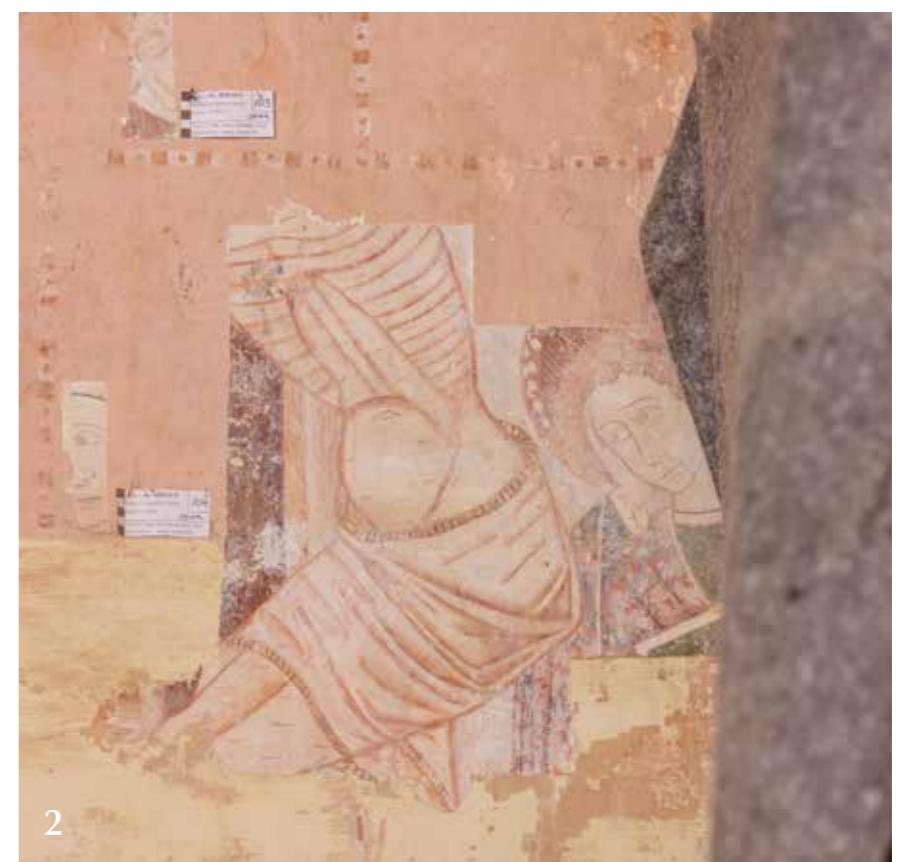
U kompleksnoj stratigrafiji zidnih oslika najstarijima se smatraju posvetni križevi na sjevernom i južnom zidu broda, naslikani najvjerojatnije u prigodi dedikacije novopodignute župne crkve u Vugrovcu. (sl. 1) Župa u Vugrovcu

prvi se put spominje u prvoj polovici 14. stoljeća, 1334. ili 1343., ovisno o izvorima podataka,¹ a nekoć župna crkva sv. Mihaela na temelju stilskih značajki pouzdano se datira u to razdoblje. Stoga je i vrijeme nastanka najstarijih posvetnih križeva, s obzirom na njihovu simboliku, moguće smjestiti u 14. stoljeće, točnije njegovu prvu polovicu. Nai-me, posvetnim križevima, klesanima, slikanima ili iscrtanim, tradicionalno su poslije Milanskog edikta 313. godine na zidovima crkava označavana mjesta pomazanja svetim uljem tijekom kršćanskog obreda kojim se iz svetog prostora nastojalo odstraniti sve profano i nečisto.² (Prilog 1.)

II.2. Kasnogotička freska s prikazom Kristova raspeća

Konzervatorsko-restauratorski rad na ovoj fresci još je »u povojima« – vidljiva je samo na površinama nekoliko otvorenih sondi – jedne veće na kojoj je prikaz zgrčena Kristova tijela na križu i lik sv. Ivana te četiri manje sonde. Na jednoj od njih je djelić Kristova lica, na drugoj lice (vjerojatno) Kristove žalosne Majke ili možda jedne od triju Marija prikazanih često s njegove desne strane u scenama raspeća, na trećoj je lice sv. Dizme s minijaturnim obnaženim likom djeteta na čelu, simbolom duše dobrega razbojnika koju odnose anđeli, na četvrtoj, najmanjoj, zgrčeni Kristovi prsti. Freska je vidljiva u sondama na istočnom dijelu sjevernog zida, u visini govornice barokne propovjedaonice. Na Kristovu licu i tijelu uočavaju se izrazito naturalistički detalji – krvavi znoj na čelu, natekli kapci gotovo neznatno otvorenih očiju, iscrtane dlačice u donjem dijelu abdome-na. (sl. 2–6; Prilog 2.)

Spomenuti detalji – s jedne strane naglašeni naturalizam, a s druge strane idealizam mladolikog sv. Ivana – ilustriraju dva usporedna, ali i posve suprotna lica srednjoeuropskog

2–6 Raspeće na sjevernom zidu broda – SONDE 102–107, sl. 2, 4, 5, 6 – snimio: Paolo Mofardin, 2024., Fototeka IPU; sl. 3 – snimila: GILDA, 2018., Ijubaznošću Nives Maksimović, nadalje: GILDA, 2018.

1 Posvetni križ na južnom zidu broda – SONDA 178, snimio: Paolo Mofardin, 2024., Fototeka IPU

2 JANKO BARLÉ, *Zagrebački arhidjakonat do g. 1642.*, Zagreb, 1903., JOSIP BUTURAC, *Popis župa Zagrebačke biskupije 1334. i 1501. godine*, u: *Starine* 59 (1984.), 69.

2 ANĐELKO BADURINA (ur.), *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva i uvod u ikonologiju*, Zagreb, 1985., 199–200.

4

5

6

7–12 Slikani oltari lijevo i desno od trijumfalnog luka / istočni zid broda – SONDE 73–78, sl. 7, 8, 9 – snimio: Paolo Mofardin, 2024., Fototeka IPU; sl. 10, 11, 12 – snimila: GILDA, 2018.

kasnogotičkog slikarstva. Slikarski tretman, za sada vidljiv samo u detaljima (suzdržani kolorit, izražena linearost, ali i diskretna naznaka volumena), kao i tehnika slikanja urezivanjem osnovnih kontura oštrim predmetom u svježu žbuku, možda pri prijenosu s pripremljenih kartona, za razliku od crteža bojom (sinopijom), kao i detalja poput aureole sv. Ivana, rubova Kristove perizome, uz sve spomenuto sugeriraju vrijeme nastanka oko 1500. godine. Stanovite sličnosti s otkrivenom freskom, napose u "geometriziranom" oblikovanju Kristova prsnog koša i trbuha, pokazuju Raspeće na sjevernom dijelu zapadne strane trijumfalnog luka u crkvi sv. Lovre u Požegi, datirano oko 1400. ili u prva desetljeća 15. stoljeća.³

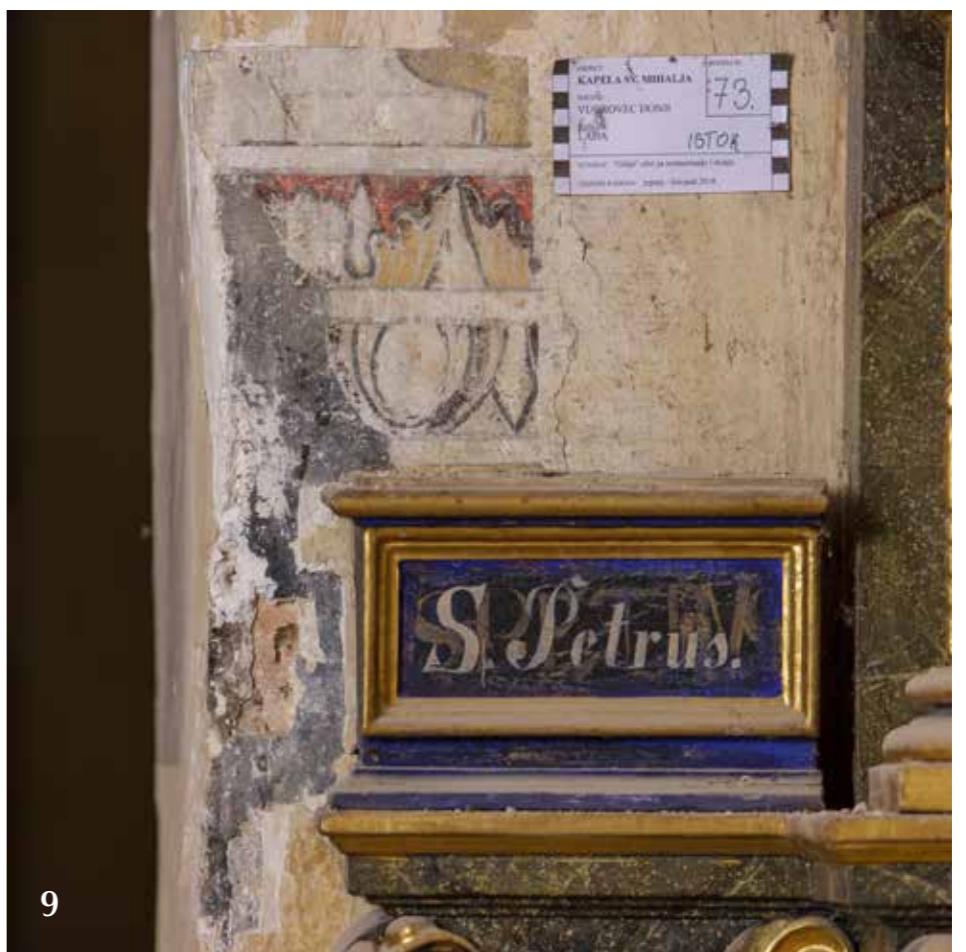
³ Usporedi: IVAN SRŠA, Požega. Crkva sv. Lovre, Mala biblioteka Godišnjaka zaštite spomenika kulture Hrvatske, Zagreb, 2004., 45.

II.3. Slikani oltari na istočnom zidu broda

Gotičku fresku s prikazom Kristova raspeća kronološki izdaleka slijede otkriveni detalji slikanih retabla na mjestima današnjih drvenih oltara Blažene Djevice Marije i sv. Nikole. Zasnovani su, čini se, kao (dvokatni?) arhitektonski oltari. To na poziciji oltara sv. Nikole sugerira silueta stupa protegnutoga od baze položene na ornamentiranu »predelu« do (završnog) vijenca koji nadvisuje donji kat drvenog oltara. Vidljive su i bočne vitice koje kao da se izdižu prema gornjem užem katu oltara. Dijelovi slikanih oltara ukrašeni

8

9

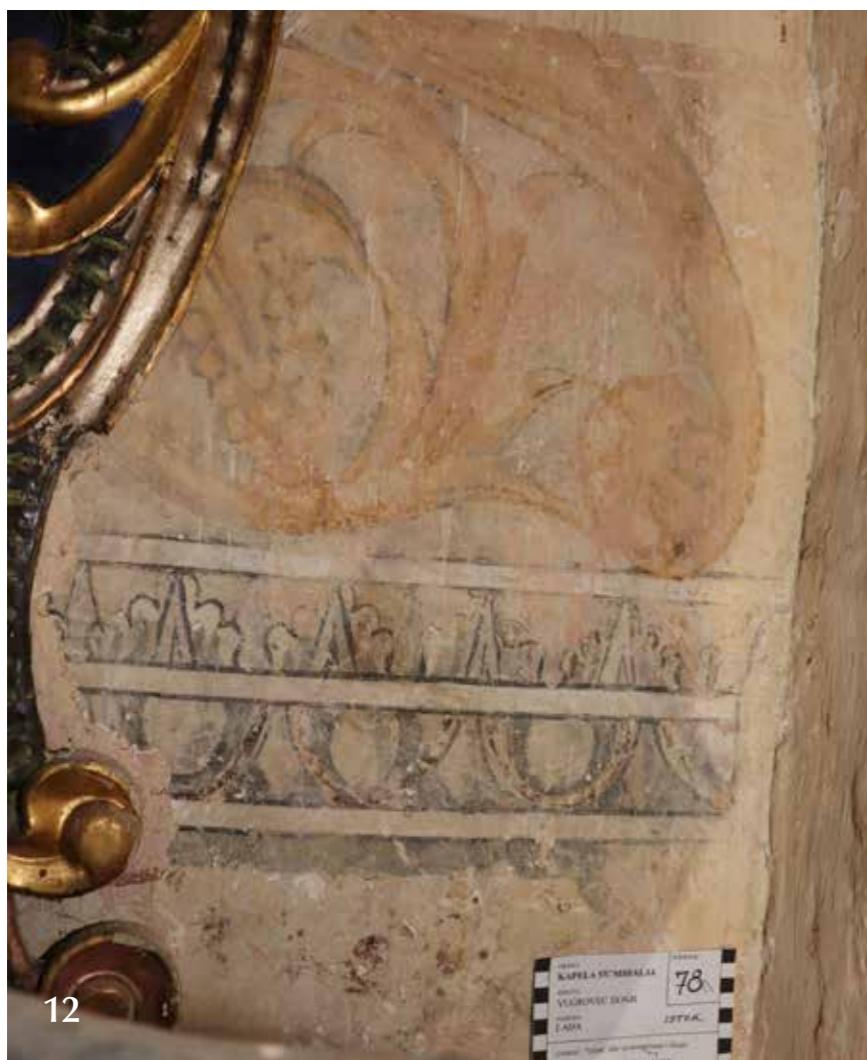
10

11

su stiliziranim ornamentima antičkog porijekla poput kimatija i motiva sličnoga antemiju, stiliziranim lisnatom ornamentu, te vegetabilnim motivima, svojevrsnim viticama s plodovima, možda stiliziranim napuklim plodovima šipka, kršćanskim simbolima uskrsnuća ili pak grozdovima, simbolima Kristove žrtve i euharistije. Zasad je pre malo podataka za njihovo preciznije određenje i dataciju, ali moguće je pretpostaviti da su nastali krajem 16 ili početkom 17. stoljeća. Možda upravo njih, uz onaj glavni, u šturoj zabilješki spominje vizitacija iz 1622. godine: »Crkva je dobro održavana. Ima tri posvećena žrtvenika.«⁴ (sl. 7–12; Prilog 3)

⁴ Prema: IVAN KLAIĆ, *Od Vgre do Vugrovca, Teme iz prošlosti Vugrovca*, Zagreb, 2019., 100.

12

13

15

II.4. Dekorativno-figurativni motivi iz 70-ih/80-ih godina 17. stoljeća

Kako bi se što preciznije datirao oslik ranobaroknih stilskih obilježja iz posljednjih desetljeća 17. stoljeća, koji se kao primarni prepoznaje na sondama izvedenima na trijumfalnom luku, zidovima svetišta i crkvenog broda, potrebno je osvrnuti se na podatke o izgradnji novoga prezbiterija koji su usprkos pokatkad neusuglašenim datumima najpouzdaniji.

Primarni oslik na bočnim površinama trijumfalnog luka i na zidovima svetišta s kićankama, crvenim vijugavim vrpcama (sl. 13, 14), stiliziranim listovima akanta (sl. 15)

13, 14 Ranobarokni dekorativni motivi na zidovima trijumfalnog luka i svetišta – SONDE 36 i 68, snimila: GILDA, 2018.

14

15 Detalj (rano)baroknog dekorativnog slikanog sloja ispod historicističkog oslika na zapadnom zidu svetišta – SONDA 17, snimila: GILDA, 2018.

i posvetnim križevima obojenima zlatnim okerom (sl. 16, 17), mogao bi se upravo zbog prije spomenute simbolike posvetnih križeva datirati između 1678. kada je talijanski graditelj Bartol Mazzetti dovršio novo poligonalno svetište, i 1680./1681. godine kada je crkva bila ponovno blagoslovljena. Naime, obje godine, 1680. i 1681. spominju se u kontekstu blagoslova obnovljene i povećane crkve. Župnik Martinus Pešija zapisao je u *Spomenici župe Sv. Franje Ksavverskog u Vugrovcu* sljedeće: *Eadem Ecclesia Parochialis S.*

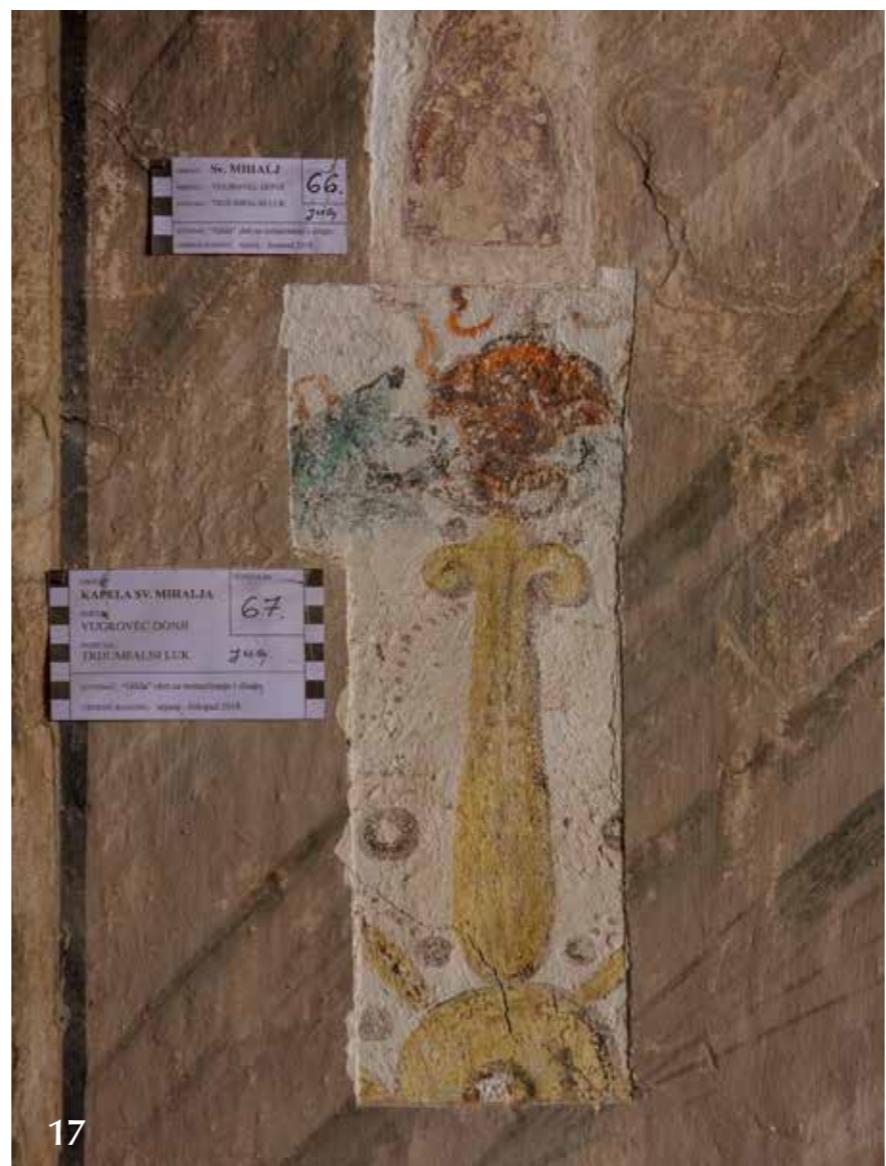

16

16, 17 Dijelovi posvetnih križeva iz oko 1678.–1681. g. na južnom zidu trijumfalog luka i svetišta – SONDE 36 i 67, snimio: Paolo Mofardin, 2024., Fototeka IPU

Michaelis Archangeli consecrata est Anno 1680 per Illustrissimum ac Reverendissimum Dominum Michaelem (Martinum) Borković Episcopum Zagrabensem (...).⁵ U Spomenici se još jednom navodi isti podatak: »1680. crkvu je dao o svom trošku temeljito popraviti Pavao Koosz. Podigao je oltar, dogradio crkvi veliko svetište sa dva prozora.«⁶ Ivan

⁵ Spomenica župe sv. Franje Ksaverskoga u Vugrovcu (dalje: Spomenica), 1.
⁶ Isto, 42.

17

Klaić pak navodi da je crkvu blagoslovio »u nedjelju poslijе blagdana sv. Mihaela 1681. godine tadašnji zagrebački biskup Martin Borković«,⁷ ne navodeći izvor toga podatka. (Prilog 4)

Kako datiranje navedenih ranobaroknih motiva na zidovima trijumfalog luka i svetišta nije utemeljeno samo na elementima stila, jer za to u postojećim sondama ne nalazimo dovoljno čvrstu podlogu, potrebno je dodatno argumentirati okvirno određenje njihova nastanka do 1681. godine. Kada je riječ o građevinskim radovima na crkvi poduzetima

⁷ IVAN KLAJĆ (bilj. 4), 101.

na inicijativu zagrebačkog kanonika Pavla Kosa, među kojima je i pregradnja svetišta, u literaturi se spominje 1687. kao godina sklapanja ugovora sa spomenutim talijanskim graditeljem Bartolom Mazzettijem. Anđela Horvat u svojoj knjizi *Između gotike i baroka* piše: »Kad je npr. lijepo smještena crkva sv. Mihovila na brežuljku među vinogradima u Vugrovcu nedaleko Zagreba trebala ponovnu izgradnju svetišta i sakristije, sklopljen je g. 1687. ugovor, pisan kajkavskim narječjem između donatora kanonika Pavla Koosa i zidara Bartola Mazzette, kojim se obvezuje da će izgraditi novo svetište i sakristiju crkve sv. Mihovila u Vugrovcu; zahtijevalo se – među ostalim – da ti prostori imadu biti nadsvedeni *zdobrum i znašnum boltum*. Taj majstor Bartol, koji je barokizirao vugrovečku crkvu, bio je građanin zagrebačkoga Gradeca, gdje ga nalazimo na nekoliko građnjih, među ostalim g. 1667. pri zidanju zvonika crkve sv. Marka u Zagrebu.«⁸ S obzirom na taj citat iz *Acta capituli antiqua fasc. 121 br. 52*, ugovor bi bio sklopljen šest godina nakon posvete novog svetišta, pa je ipak moguće zaključiti da nije riječ o 1687., već o 1678. godini, kada u Kosovo vrijeme zapravo započinje barokizacija crkve sv. Mihaela.

II.5. Slika sv. Ivana Nepomuka na pozadinskoj stijeni propovjedaonice

Prikaz sv. Ivana Nepomuka na sjevernom zidu broda, između govornice i baldahina propovjedaonice, slikan je na suhoj podlozi i u iznimno lošem stanju, što prema zapisu konzervatora otežava njegovu dataciju: »Slojevi naliča su kaotični zbog konstantnog parcijalnog otpadanja i prebojanja kroz vrijeme pa je za sada teško utvrditi vrijeme i stil kojem pripada. Zbog centralne pozicije koju ima na govornici propovjedaonice – mogao bi se povezati sa baroknim razdobljem i izgradnjom baroknog inventara.«⁹ Međutim,

⁸ ANĐELA HORVAT, *Između gotike i baroka*, Zagreb, 1975., 297.

⁹ Kapela sv. Mihalja Vugrovec Donji. Izvještaj konzervatorsko-restaura-torskih istraživanja stratigrafije zidnih naličja i žbuka, GILDA obrt za restauriranje i dizajn, vl. Nives Maksimović Vasev, [Zagreb], listopad 2018., 16.

18

18 Sv. Ivan Nepomuk na pozadinskom zidu propovjedaonice – SONDE 119–121, snimio: Paolo Mofardin, 2024.,

Fototeka IPU

riječ je o slici koja se kao *imago pieta S. Joannis Nepomuceni* spominje u protokolu kanonskog pohoda 1742. godine zajedno s novom propovjedaonicom.¹⁰ Svetac je prikazan najvjerojatnije do pojasa (kompozicija još nije u cijelosti otkrivena) u tri četvrt profilu. Naziru se brada, biret, moceta, možda jedna zvijezda koja bi mogla pripadati aureoli te veliko raspelo u rukama. Ti atributi potvrđuju identitet sveca rođenoga u Pomuku (Nepomuk) 1345., a bačenoga u Vltavu 1393. godine na zahtjev češkog kralja Václava (Venceslaus IV). U pogledu ikonografije, međutim, sv. Nepomuku, »zaštitniku mostova, zagovorniku protiv poplava«¹¹ i čuvaru isповjedne tajne, nije mjesto u kontekstu propovjedaonice. Ilustrativni primjer suprotnosti šutnje po kojoj je poznat (čuvanje isповjedne tajne) i govora (propovijedi) zidna je slika Ivana Krstitelja Rangera u franjevačkoj crkvi u Samoboru, na kojoj veliki andeo u jednoj ruci drži pokaznicu s jezikom isповједника sv. Ivana Nepomuka i sv. Antuna Padovanskoga, velikoga franjevačkog propovjednika. Možda je motivacija naručitelja bila iznimna popularnost toga sveca kanoniziranog 1729. godine, jednoga od važnijih svetaca štovanih na habsburškom dvoru. Slika sv. Ivana Nepomuka naslikana je nakon postavljanja propovjedaonice. (sl. 18)

II.6. Dekorativni zidni oslici i figurativne kompozicije iz 19. i 20. stoljeća

Dekretom biskupa Maksimilijana Vrhovca godine 1803. dotadašnja župna crkva sv. Mihaela proglašena je kapelom. No to nije označilo kraj brige župljana za tu drevnu građevinu i njezin inventar, koje su kao i u minulim stoljećima s vremena na vrijeme ugrožavale sile prirode. Tragom većih obnova koje bi u crkvi sv. Mihaela uslijedile uglavnom nakon potresa, okupivši gotovo svaki put Vugrovčane na zadacima prikupljanja novčanih sredstava, u ovoj fazi istraženosti moguće je samo okvirno odrediti vrijeme na-

10 NAZ, Protokol 56/XII, 1741.–1743., ff. 872, 873.

11 ANDĚLKOVÁ BADURINA (bilj. 2), 283–284.

19

20

21

19–22 Detalji slikanih ukrasa, vjerojatno oko 1862./1863. – kićanke na zidu trijumfalnog luka, na južnom zidu svetišta i na ogradi pjevališta / kora, sl. 19, 20, 21 – GILDA, 2018.; sl. 22 – snimio: Paolo Mofardin, 2024., Fototeka IPU

stanka historicističkih oslika vidljivih djelomično u dosad otvorenim sondama.

Nakon opisanih oslika nastalih između gotike i baroka, najstarijim se u gustoj stratigrafiji kronološki suslijednih oslika

smatra onaj dominantno koloristički temeljen na tonovima karmina, koji otkrivaju sonde otvorene na zidovima broda, na ogradi pjevališta i pod pjevalištem, na zidu trijumfalnoga luka s istočne i sa zapadne strane, na bočnim stijenkama trijumfalnog luka, na zidovima svetišta i na »križištima svodnih polja«. Mjestimice je taj oslik primaran (križišta svodnih polja), mjestimice sekundaran (zidovi svetišta), a u brodu je, kako to piše u izvještaju iz 2018., prekrivao sve starije oslike. Motivi su koji se javljaju:

- krupne kićanke, ponegdje razmještene u pravilnim razmacima kao gornji rubni zaključci zidnih ploha (npr. ispod ograde pjevališta, pod prozorima), a ponegdje sa mostalne (npr. na bočnim stijenkama trijumfalnog luka, gdje se u jednoj sondi vidi vrpčasta forma istoga kolorita – sonda 66); mjestimice se vide samo njihove konture (crtež) (sl. 19–22)
- precizno iscrtana dekorativna dvobojna rustika na rubovima trijumfalnog luka (sl. 23)

22

23 Dekorativna »rustika« na zapadnom zidu trijumfalog luka – SONDA 33, snimila: GILDA, 2018.

- fino iscrtane lisnato-cvjetne grane na rubovima križnoga svoda u svetištu (sl. 24, 25)
- ostali nečitki motivi iste kolorističke skale za čiju su identifikaciju nužne dodatne sonde
- (vjerojatno) oslici s motivima dijamanta na stipesima bočnih oltara

Crkva i njezin inventar bili su temeljito obnovljeni godine 1862./1863. u vrijeme župnika Mateja Muslija, o čemu između ostalog svjedoče natpisi na svim oltarima. Sudeći prema stilskim obilježjima motiva vidljivih tek fragmentarno u otvorenim sondama, zidovi crkve su tada vjerojatno dobili svoje prvo historicističko ruho. Pretpostavku iznese-

nu u izvještaju o konzervatorsko-restauratorskim radovima iz 2018. da je riječ o kasnom baroku, nakon uvida u repertoar dekorativnih motiva nažalost nije moguće podržati. Za kasni barok, koji se u sjeverohrvatskim crkvama od sredine 18. do početka 19. stoljeća u pravilu manifestira prepoznatljivim stilskim vokabularom rokokoa, ovdje nema argumenata. (Prilog 5)

Pri sastavljanju kronologije oslikā nastalih tijekom 19. stoljeća, treba uzeti u obzir i to da je crkva sv. Mihaela ponovno u cijelosti bila popravljena 1883. godine nakon razornog zagrebačkog potresa 1880. godine, u kojem je kako piše tadaš-

nji župnik Josip Tučec dosta postradala.¹² Nije stoga isključeno da je, kao i druge crkve u okolini Zagreba, tada doživjela svoje drugo historicističko »zaodijevanje« zidnih ploha. Do radova na oslicima u sv. Mihalju moglo je dakako doći i nakon potresa 1905. godine, koji je zidovima crkvenog broda nanio novu štetu, ili 1919. kada su obnavljani krovište i tabulat. Međutim, zbog upotrebe šablona i ornamenata raznolikoga stilskog porijekla uvriježene u sjeverohrvatskim crkvama od 80-ih godina 19. stoljeća do početka 20. stoljeća,

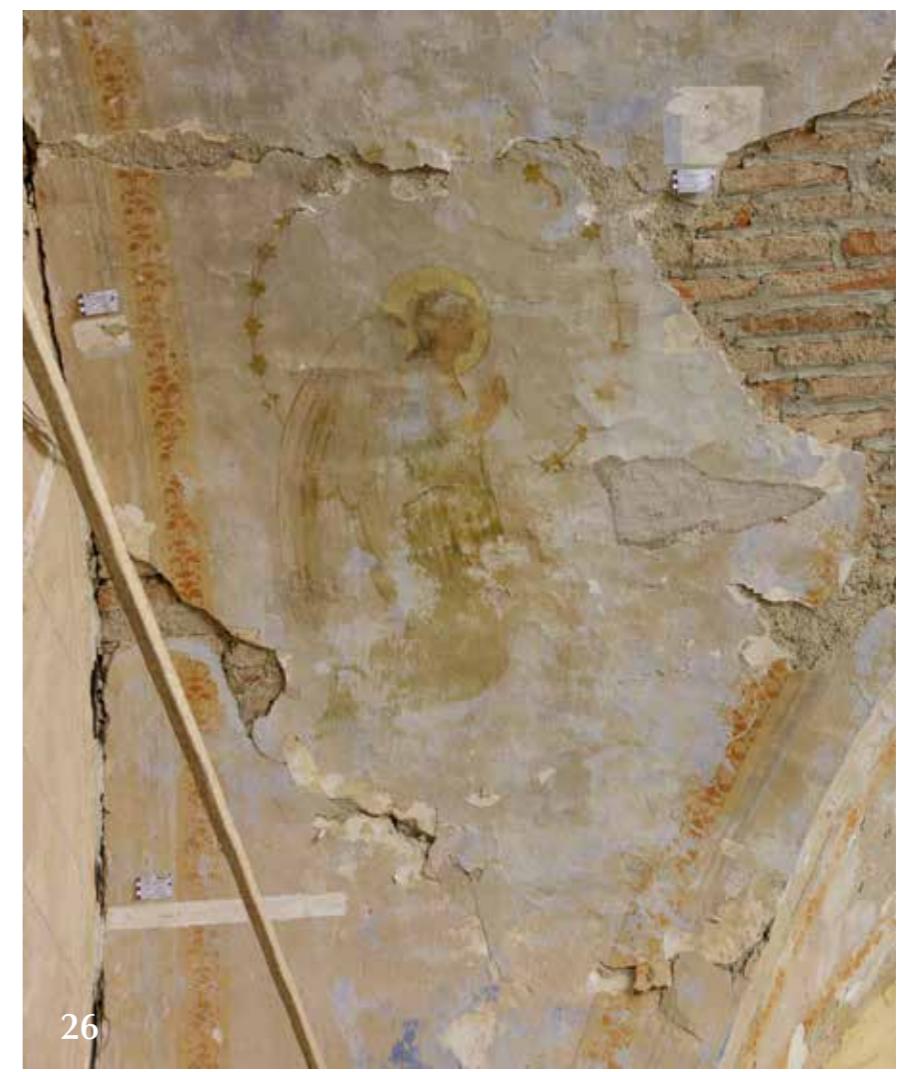
12 Spomenica, 9.

24

25

26

24, 25 Biljni motivi na svodu svetišta i južnom dijelu slavoluka – SONDE 1 i 45 – ispod vidljivog historicističkog sloja, sl. 24 – snimio: Paolo Mofardin, 2024., Fototeka IPU; sl. 25 – snimila: GILDA, 2018.

26–28 Historicistički oslik na svodu i južnom zidu svetišta, detalji, snimio: Paolo Mofardin, 2024., Fototeka IPU

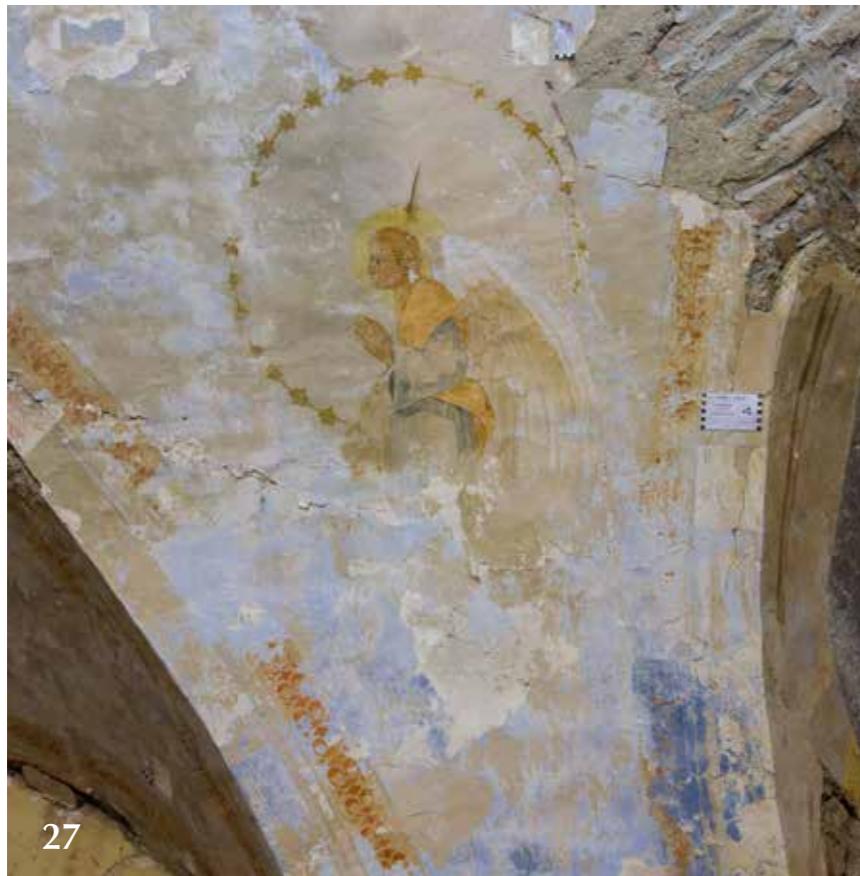
pravi je izazov bez konkretnе potvrde u izvorima i otvaranja novih, većih sondi točnije datirati postojeće i novootkrivene ornamente. Iz rečenog je razdoblja najvjerojatnije preostao historicistički šablonski oslik na zidovima svetišta i trijumfalnog luka, dobro vidljiv na arhivskim snimkama iz fototeke Instituta za povijest umjetnosti u Zagrebu. Iz istog vremena su i figurativni prikazi na križnom svodu svetišta – četiri krupna anđela adoranta ispred velikih zvjezdanih aureola, četiri evanđelista u dvama četverolisnim medaljonima na sjevernom i južnom dijelu svoda, *Presveto Trostvo* u razvedenom medaljonu na istočnoj strani te stilizirani biljni orna-

ment na površini do trijumfalog luka. Premda međusobno različiti, klečeći anđeli u haljama pastelnih boja ukazuju na stilski pomak u odnosu na ostale likove u medaljonima, od kojih se može izuzeti lik sv. Mateja evanđelista koji nije bio drastično preslikan. (sl. 26–28) (Prilog 6)

Najbliže historicističkoj praksi prekrivanja zidnih površina vegetabilnom i geometrijskom ornamentalnom dekoracijom nanesenom s pomoću šablonu jesu vizualno široke horizontalne trake od velikih slikanih pravokutnika s jednakokračnim križevima u sredini, koje se protežu čitavom dužinom sjevernog i istočnog zida, a nalaze se i na zido-

vima ispod zidanog kora i na cilindru stubišta. Taj i danas dominantan oslik, u tonovima neutralne bez crvenkaste boje, izveo je 1922. godine Mladen Plečko. O Plečkovu upošljavanju na oslikavanju kapele sv. Mihaela piše župnik Muslij (Mattheus Muslia Parochus Vugrensis): „...Slikanje je preuzeo g. Mladen Plečko, dekorater i crkveni slikar iz Zagreba, Duga ulica br. 16. Pogodio se urediti unutrašnjost crkve za 6.500 dinara. Zidove, prozore i strop dekorirao je dobro, dok mu same slike baš ne podoše za rukom.“¹³

¹³ Spomenica, 15.

27

28

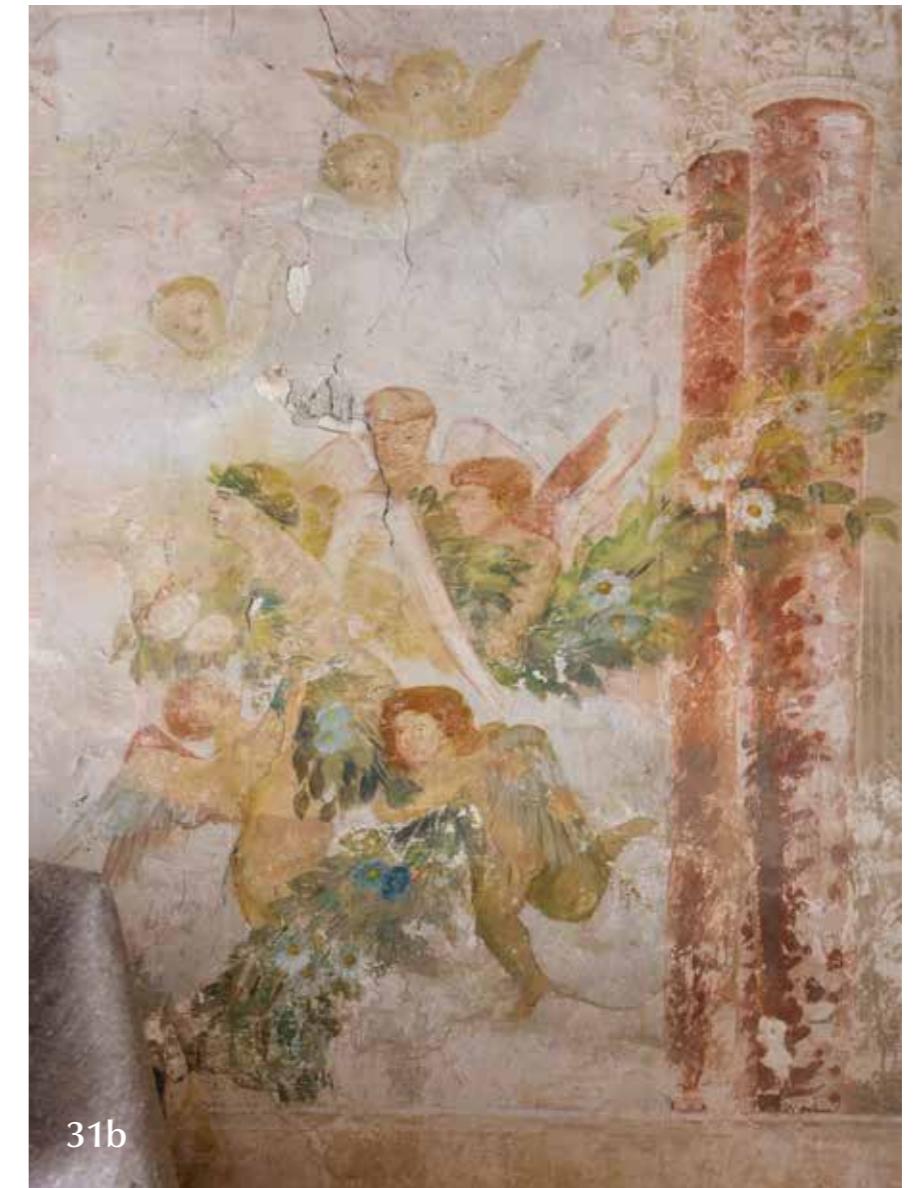
29 Pogled prema pjevalištu, arhivska fotografija, Fototeka IPU

30 Sjeverni zid broda, pogled na propovjedaonicu i oslikanu stropnu arhitekturu, 1962., snimila: Doris Baričević, Fototeka IPU

31a, 31b Alegorija odlaska ljudskih duša u raj i pakao – *Posljednji sud*, detalji, snimio: Paolo Mofardin, 2024., Fototeka IPU

31b

Na spomenutim fotografijama iz 1962. godine razvidno je da se taj šablonski nanesen uzorak protezao od danas rubnih, a tada samo razdjelnih „traka“ ukrašenih meandrom na sjevernom i, vjerojatno, južnom zidu (nažalost to se na fotografiji ne vidi), sve do oslikanog tabulata i istočnog zida pjevališta. (sl. 29) (Prilog 7)

Isti se uzorak nazire i na kasnije nastaloj zidnoj slici s alegorijskim prikazima odlaska ljudskih duša u pakao i raj,

svojevrsnim *Posljednjim sudom* naslikanima unutar iluzioniranoga arhitektonskog okvira od stupova s kapitelima ukrašenima ljudskim licima iznad propovjedaonice. (sl. 30) Naime, čitavom plohom pozadine sada bjelastog neba izbijaju na površinu obrisi obrubljenih pravokutnika s križevima. Taj rad neidentificiranog autora, degradiran nestručnim popravcima, stoga možemo sa sigurnošću datirati nakon 1922. godine. (sl. 31a, 31b) Slika je vjerojatno

bila teže oštećena 1969. godine, kada je „Kod sv. Mihalja srušen i izvađen drveni strop, podzidane grede i dio fasade...“.¹⁴

Mladen Plečko potpisao se u gornjem desnom dijelu *Posljednje večere* (sl. 32a, 32b) na zidu iznad trijumfalnog luka te još jednom zabilježio svoje ime ispod slike *Svete obitelji*

¹⁴ Spomenica, 75.

32a

33

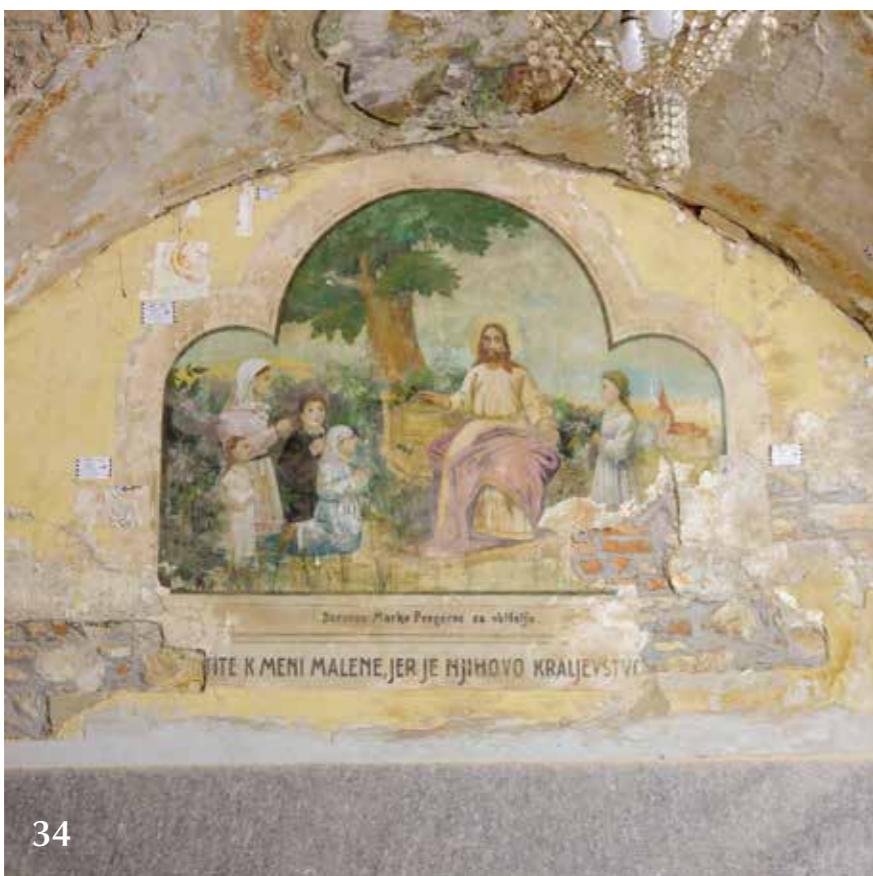

32b

nad južnim vratima crkve (sl. 33). Po svoj prilici, naslikao je i veliku kompoziciju s Kristom i djećicom, varijantom popularne scene *Pustite k meni malene* s crkvom sv. Mihaela u pozadini. (sl. 34) Je li pritom djelomično "popravio" spomenute slike u medaljonima i glavice anđela u središnjem tondu na svodu svetišta, nemoguće je utvrditi jer je upravo svod svetišta najviše stradao u recentnom potresu. Zajedno s nosiocem otpali su veći dijelovi kompozicija *Presvetog Trojstva* i svetih evanđelista Ivana i Marka, kao i čitav ornament zapadno do trijumfalnog luka. (sl. 35–37)

32a, 32b Mladen Plečko, *Posljednja večera*, trijumfalni luk, stanje 2018. i 2024., 32 a – snimio: Milan Kušnjačić, 2018., Internet Archive cc; 32 b – snimio: Paolo Mofardin, 2024., Fototeka IPU

33 Mladen Plečko, *Sveta obitelj*, 1922., stanje nakon potresa 2022., snimio: Paolo Mofardin, 2024., Fototeka IPU

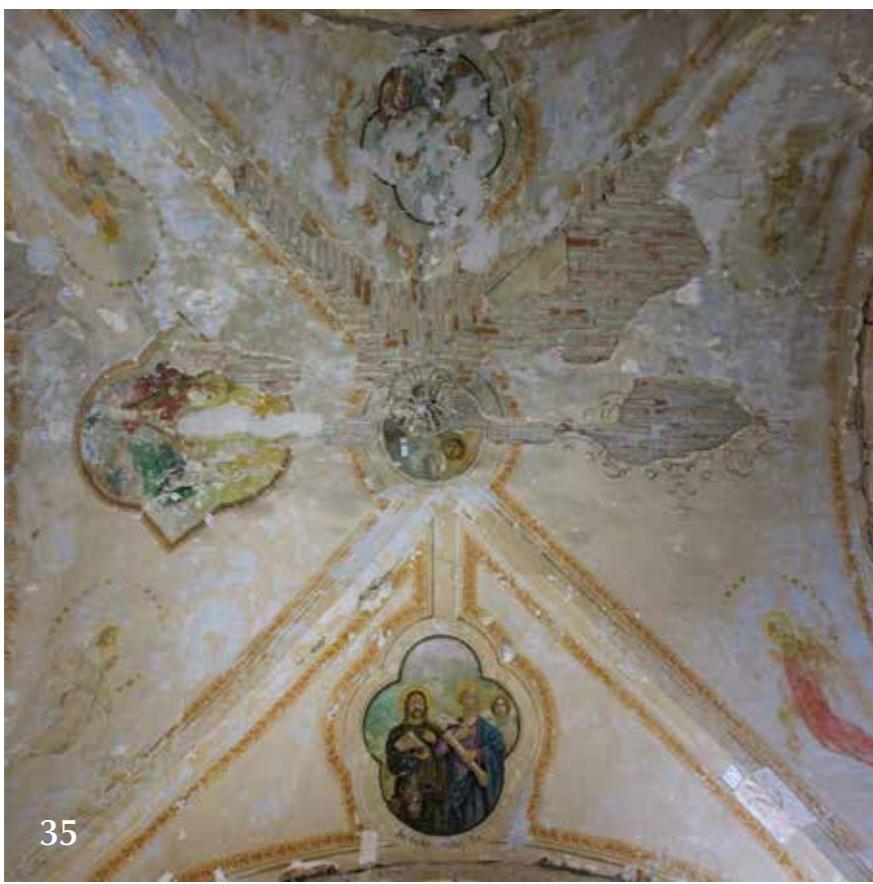
34

36

37

35

34 *Pustite k meni malene*, Mladen Plečko preslikao (?), snimio: Paolo Mofardin, 2024., Fototeka IPU

35–37 Svod svetišta i trijumfalni luk, stanje zidnih oslika nakon potresa 2022., snimio: Paolo Mofardin, 2024., Fototeka IPU

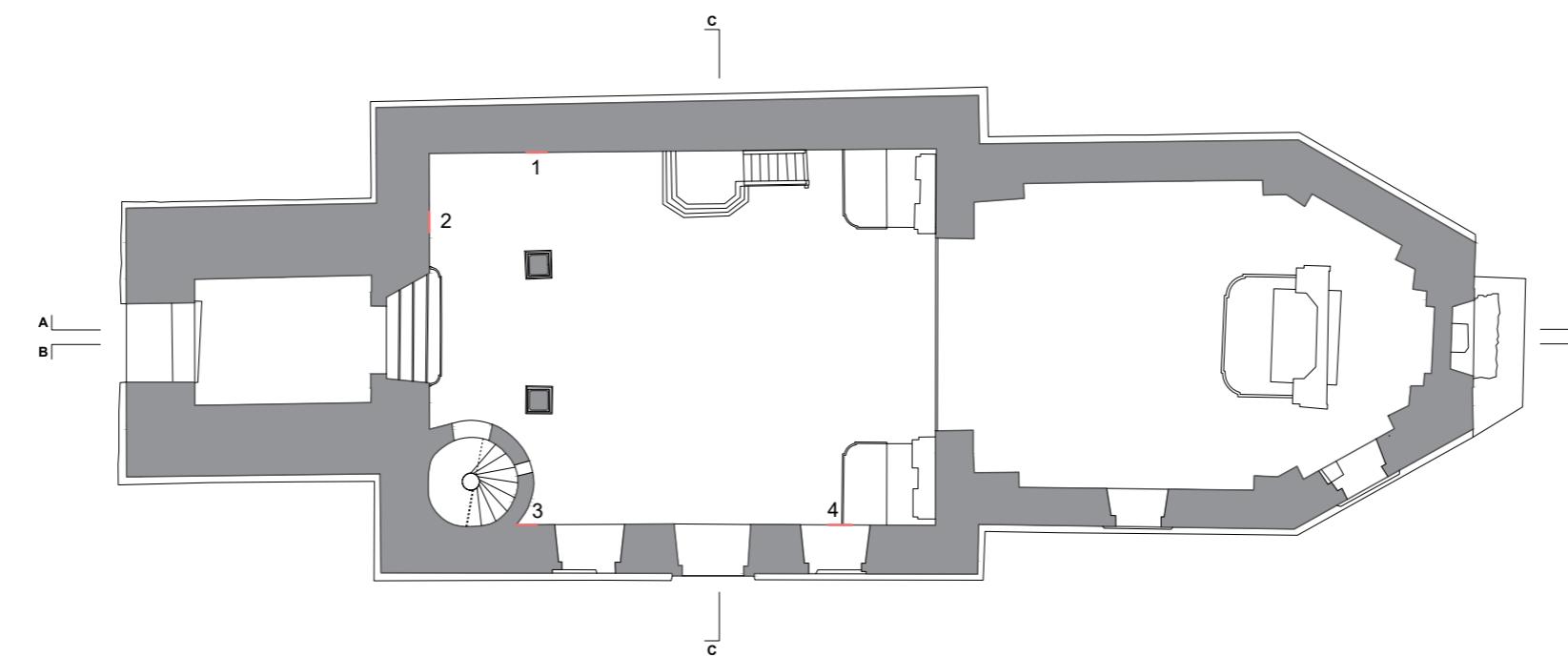
Osim slika u svetištu gotovo su u potpunosti uništene slike sv. Florijana i sv. Barbare na ogradi pjevališta, obje možda Plečkovi radovi, jer da su nastale oko 1757., kada je kor podignut, možda bi prikazivale kralja Davida s harfom i sv. Ceciliju kako svira na nekom glazbalu. Iz arhivskih snimaka također saznajemo da se je iznad oltara Blažene Djevice Marije nalazio slikani tondo s prikazom sv. Antuna opata, kao i još jedna vrsta šablonskog uzorka. Zasigurno je svećeva slika imala svoj pandan u nekadašnjem tondu nad oltarom sv. Nikole i Izidora, no snimka iz 1962. s pogledom prema južnom dijelu zida trijumfalnog luka nažlost ne postoji u fotodokumentaciji IPU.

MIRJANA REPANIĆ-BRAUN

Prilog 1: Posvetni križevi, gotika (1. POVIJESNI SLOJ – Tlocrt prizemlja, Presjek B-B, Presjek C-C)

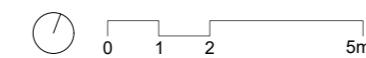
1. POVIJESNI SLOJ
TLOCRT PRIZEMLJA

ISO A3, M 1:100

LEGENDA

- 1 - 4 Posvetni križevi
● Pozicije zidnih slika

1. POVIJESNI SLOJ
PRESJEK B-B

ISO A3, M 1:100

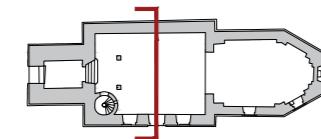
LEGENDA

- 1 - 4 Posvetni križevi
- Pozicije zidnih slika

0 1 2 5m

1. POVIJESNI SLOJ

PRESJEK C-C

ISO A3, M 1:100

LEGENDA

- 1 - 4 Posvetni križevi
- Pozicije zidnih slika

0 0.5 1 2.5m

Prilog 2: Raspeće, detalji kasnogotičke freske (2. POVIJESNI SLOJ – Presjek A-A)

2. POVIJESNI SLOJ

PRESJEK A-A

ISO A3, M 1:100

LEGENDA

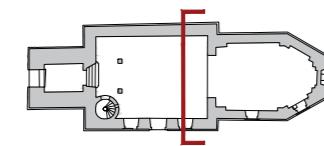
- 1 Raspeće, detalji kasnogotičke freske
- Pozicije zidnih slika
- Petpostavljeni gabariti zidnog oslika

0 1 2 5m

Prilog 3: Na zidu slikani oltarni retabli, kraj 16./početak 17. st. (?) (3. POVIJESNI SLOJ – Presjek D-D)

3. POVIJESNI SLOJ

PRESJEK D-D

ISO A3, M 1:100

LEGENDA

- 1 Detalji slikane arhitekture
- 2 Detalji dekoracije oltarnih retabla
- Pozicije zidnih slika

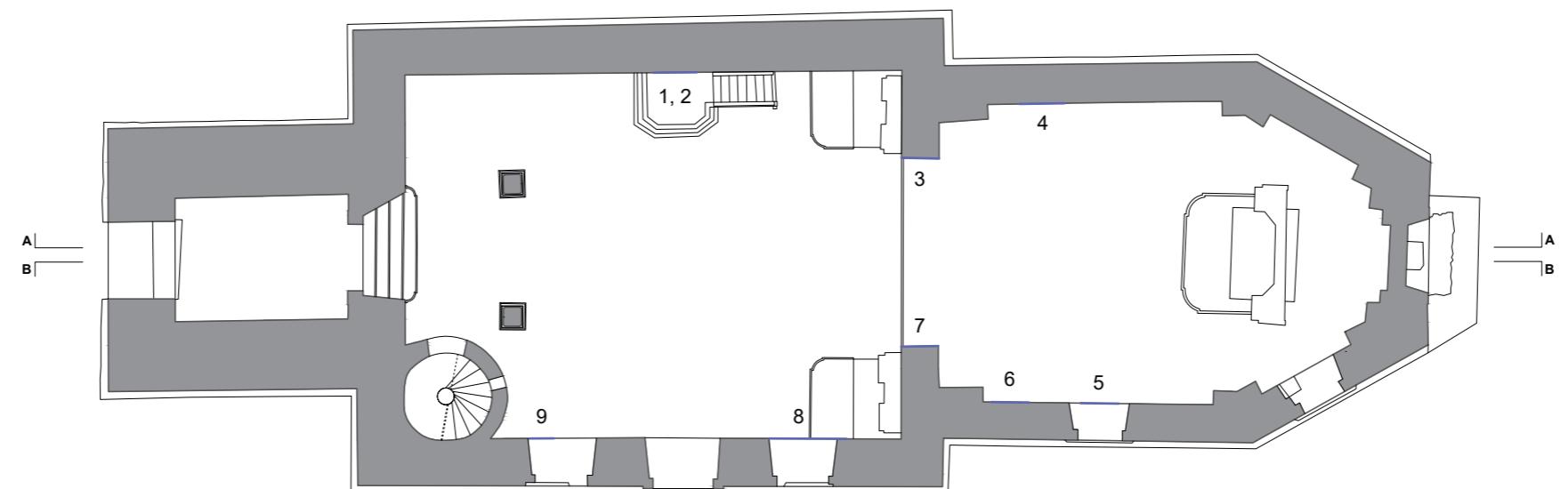
0 0.5 1 2.5m

Prilog 4: Barokni posvetni križevi, biljni i ostali dekorativni motivi na zidovima svetišta, trijumfalnog luka i broda (jug); Slika sv. Ivana Nepomuka na pozadinskom zidu propovjedaonice (4. POVIJESNI SLOJ – Tlocrt prizemlja, Presjek A-A, Presjek B-B)

4. POVIJESNI SLOJ

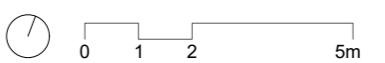
TLOCRT PRIZEMLJA

ISO A3, M 1:100

LEGENDA

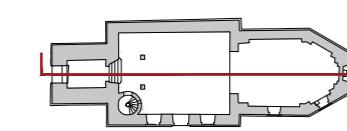
- 1 Sv. Ivan Nepomuk
- 3, 5, 7 Barokni posvetni križevi
- 2, 4, 6, 8 Vegetabilni motivi
- 9 Ukrasna vitica
- Pozicije zidnih slika

4. POVIJESNI SLOJ

PRESJEK A-A

ISO A3, M 1:100

LEGENDA

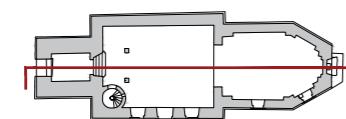
- 1 Sv. Ivan Nepomuk
- 3, 5, 7 Barokni posvetni križevi
- 2, 4, 6, 8 Vegetabilni motivi
- 9 Ukrasna vิตica
- Pozicije zidnih slika

0 1 2 5m

4. POVIJESNI SLOJ

PRESJEK B-B

ISO A3, M 1:100

LEGENDA

- 1 Sv. Ivan Nepomuk
- 3, 5, 7 Barokni posvetni križevi
- 2, 4, 6, 8 Vegetabilni motivi
- 9 Ukrasna vratica
- Pozicije zidnih slika

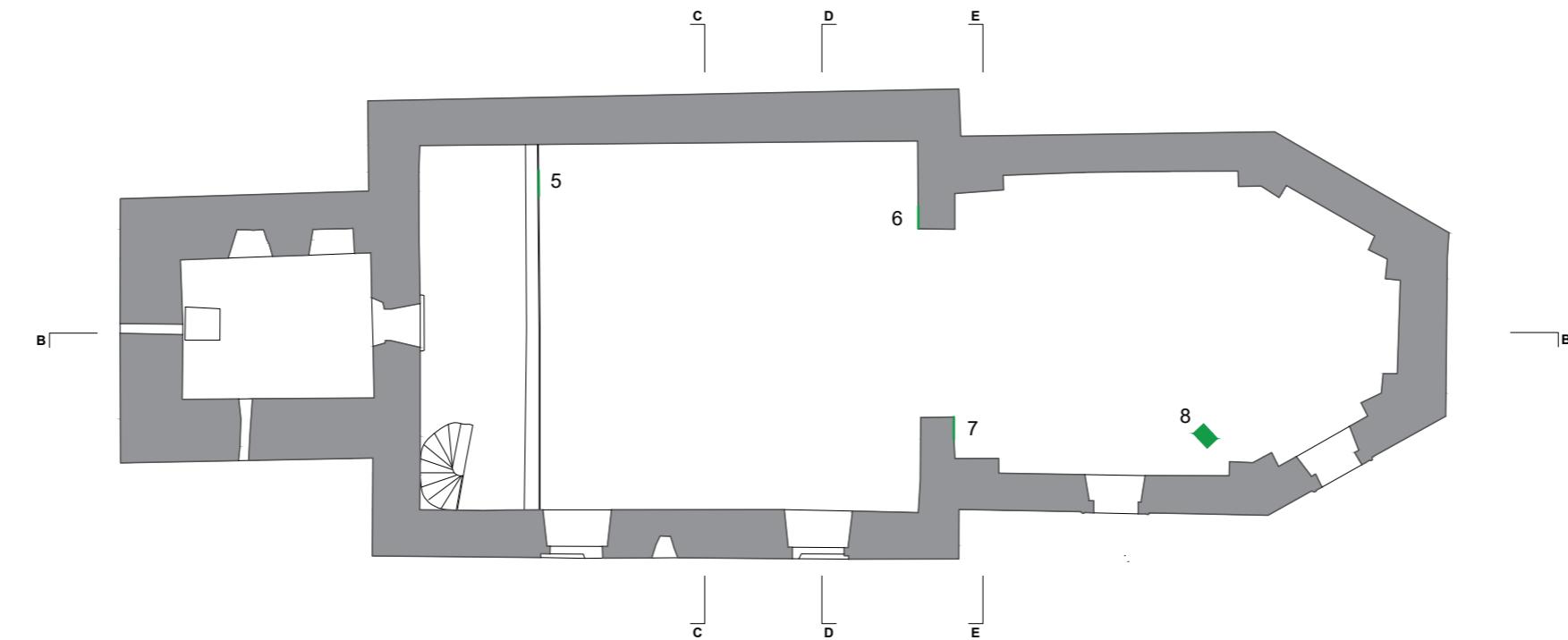
0 1 2 5m

Prilog 5: Historicistički oslik, oko 1862./1863. (?) (5. POVIJESNI SLOJ – tlocrt pjevališta, Presjek B-B, Presjek C-C, Presjek D-D i Presjek E-E.)

5. POVIJESNI SLOJ

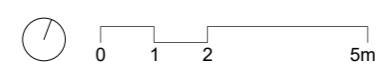
TLOCRT PJEVALIŠTA

ISO A3, M 1:100

LEGENDA

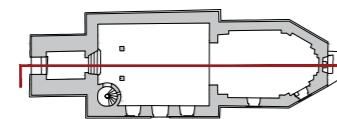
- 1, 4, 5 Horizontalni niz kičanki
- 2, 3 Oslik s motivom dijamanta na baroknom stipesu
- 6 Bordura s motivom dijamanta
- 7 Slikana uglovna rustika (dijamanti)
- 8 Vegetabilni motiv na križištu svodnih polja
- Pozicije zidnih slika

5. POVIJESNI SLOJ

PRESJEK B-B

ISO A3, M 1:100

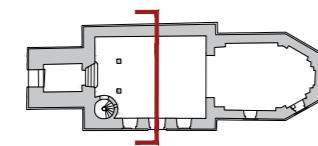
LEGENDA

- 1, 4, 5 Horizontalni niz kičanki
- 2, 3 Oslik s motivom dijamanta na baroknom stipesu
- 6 Bordura s motivom dijamanta
- 7 Slikana uglovna rustika (dijamanti)
- 8 Vegetabilni motiv na križištu svodnih polja
- Pozicije zidnih slika

0 1 2 5m

5. POVIJESNI SLOJ

PRESJEK C-C

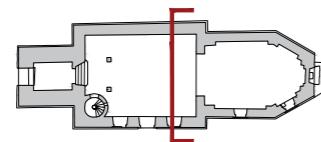

ISO A3, M 1:100

5. POVIJESNI SLOJ

PRESJEK D-D

ISO A3, M 1:100

0 0.5 1 2.5m

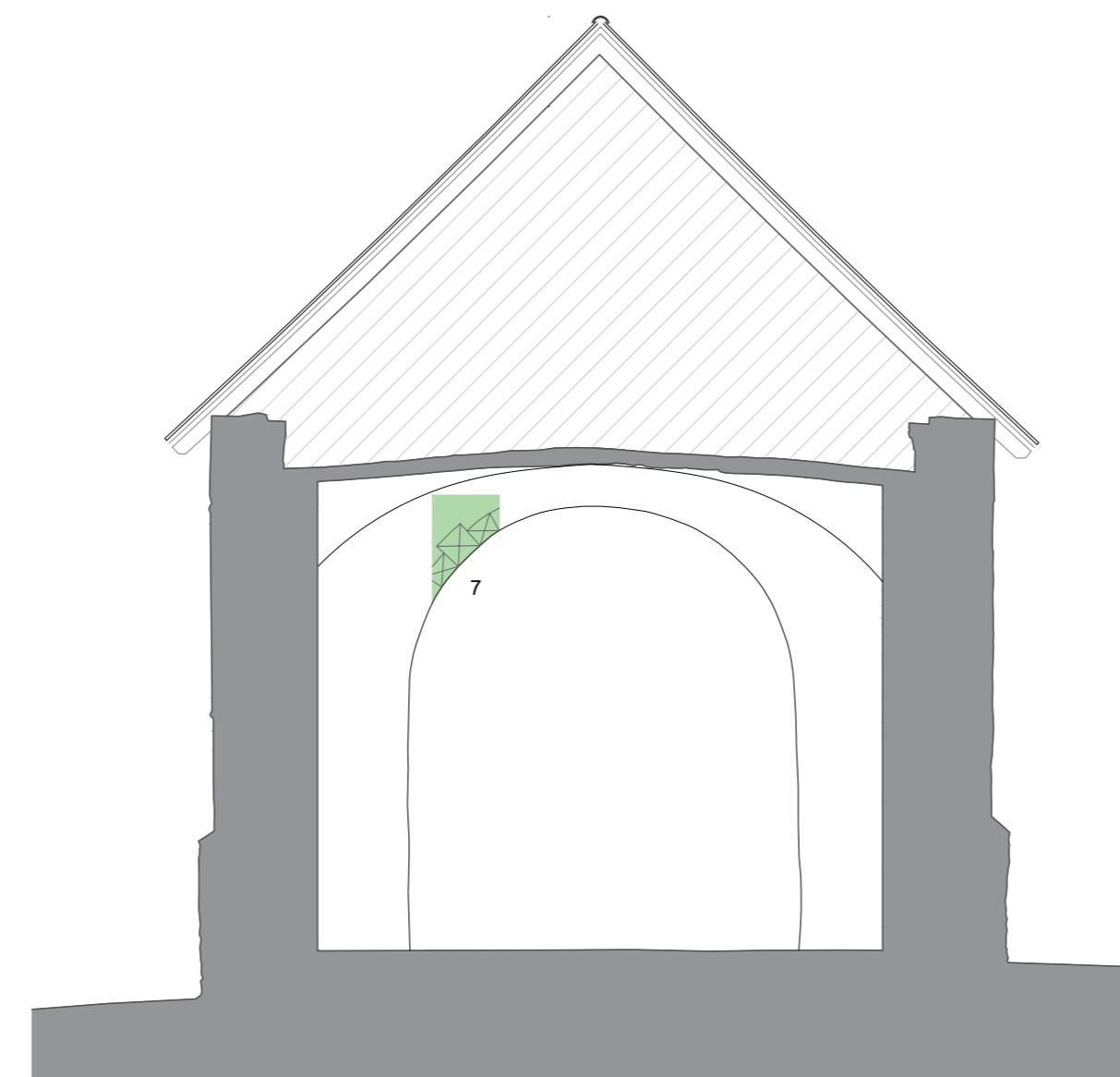
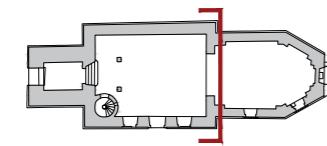
LEGENDA

- 1, 4, 5 Horizontalni niz kičanki
- 2, 3 Oslik s motivom dijamanta na baroknom stipesu
- 6 Bordura s motivom dijamanta
- 7 Slikana uglovna rustika (dijamanti)
- 8 Vegetabilni motiv na križištu svodnih polja
- Pozicije zidnih slika

5. POVIJESNI SLOJ

PRESJEK E-E

ISO A3, M 1:100

LEGENDA

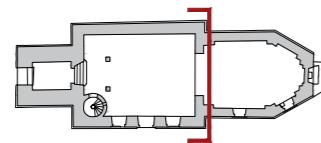
- 1, 4, 5 Horizontalni niz kićanki
- 2, 3 Oslik s motivom dijamanta na baroknom stipesu
- 6 Bordura s motivom dijamanta
- 7 Silikana uglovna rustika (dijamanti)
- 8 Vegetabilni motiv na križištu svodnih polja
- Pozicije zidnih slika

0 0.5 1 2.5m

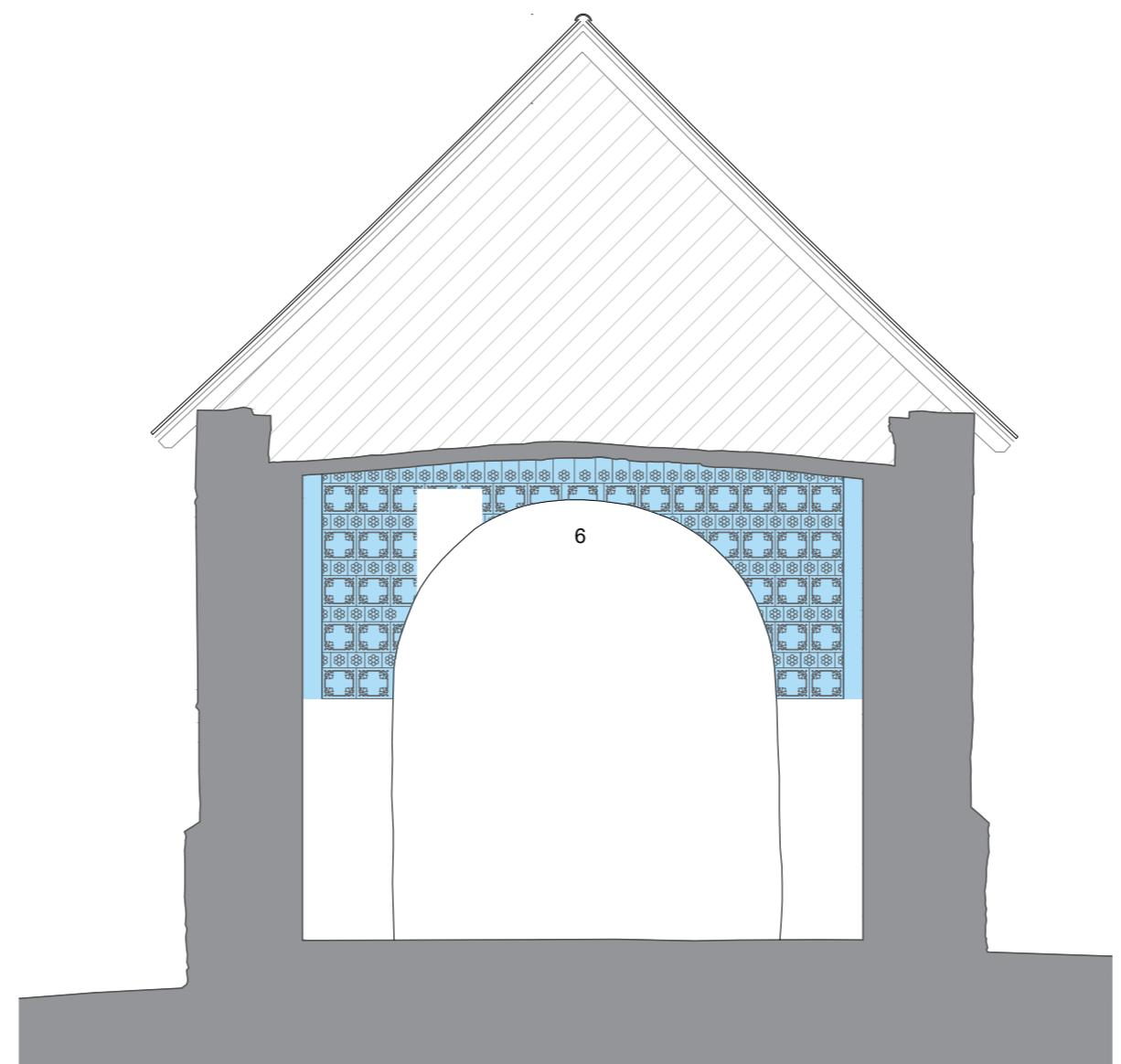
Prilog 6: Historicistički oslik svetišta 1883. (?) (6. POVIJESNI SLOJ – Presjek E-E, Podgled svoda)

6. POVIJESNI SLOJ

PRESJEK E-E

ISO A3, M 1:100

LEGENDA

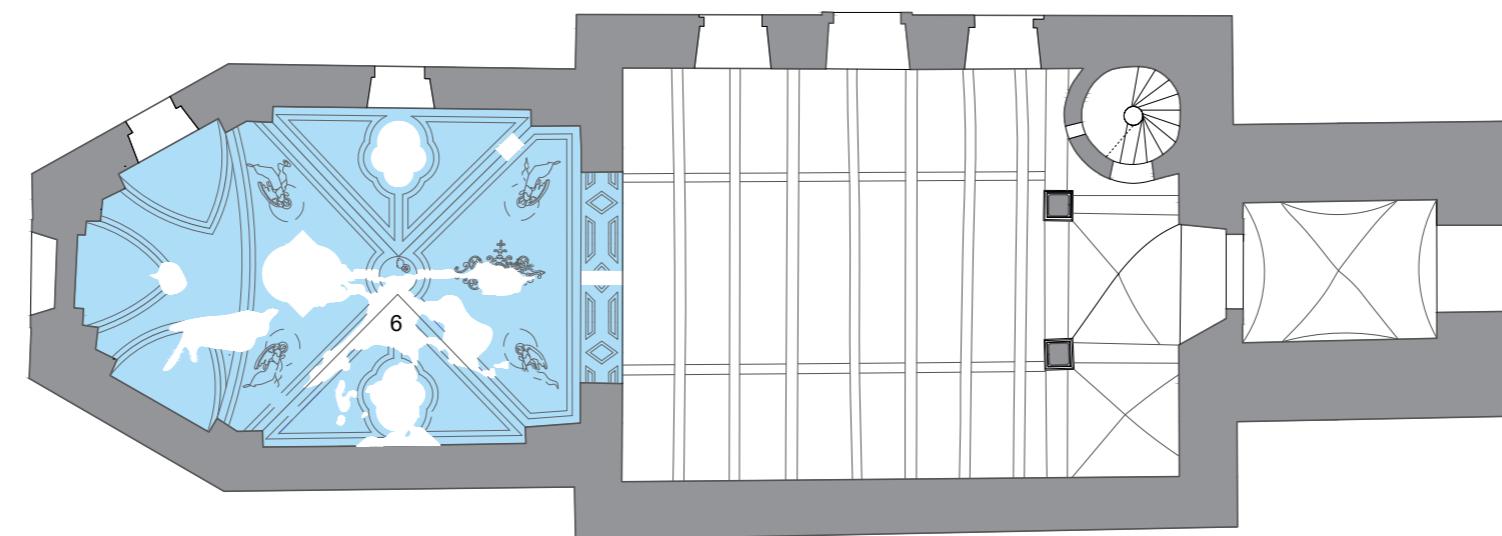
- 1 Kulisa propovjedaonice
- 2 *Pustite k meni malene* (upitno vrijeme nastanka)
- 3 Sv. Barbara (medaljon; upitno vrijeme nastanka)
- 4 Sv. Florijan (medaljon; upitno vrijeme nastanka)
- 5 Oslik s motivom dijamanta
- 6 Kompozicija na svodu i zidovima svetišta
- Pozicije zidnih slika

0 0.5 1 2.5m

6. POVIJESNI SLOJ

PODGLED SVODA (U RAZINI PRIZEMLJA)

ISO A3, M 1:100

LEGENDA

- 1 Kulisa propovjedaonice
- 2 *Pustite k meni malene* (upitno vrijeme nastanka)
- 3 Sv. Barbara (medaljon; upitno vrijeme nastanka)
- 4 Sv. Florijan (medaljon; upitno vrijeme nastanka)
- 5 Oslik s motivom dijamanta
- 6 Kompozicija na svodu i zidovima svetišta
- Pozicije zidnih slika

Prilog 7: Mladen Plečko, 1922. (7. POVIJESNI SLOJ – Presjek B-B, Presjek C-C)

7. POVIJESNI SLOJ

PRESJEK B-B

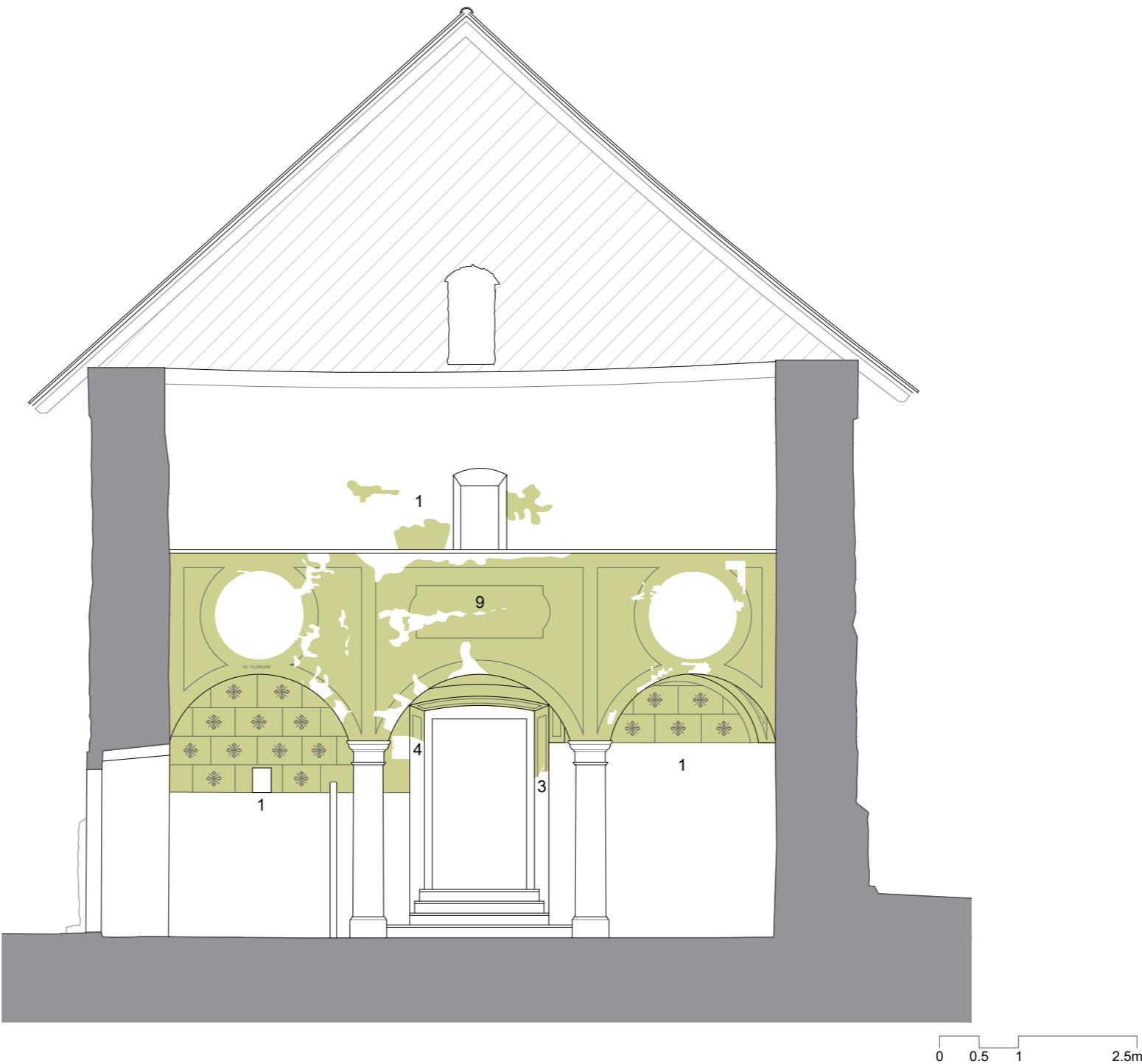
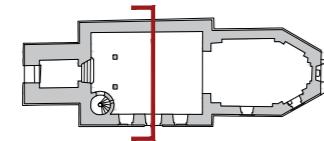
ISO A3, M 1:100

7. POVIJESNI SLOJ

PRESJEK C-C

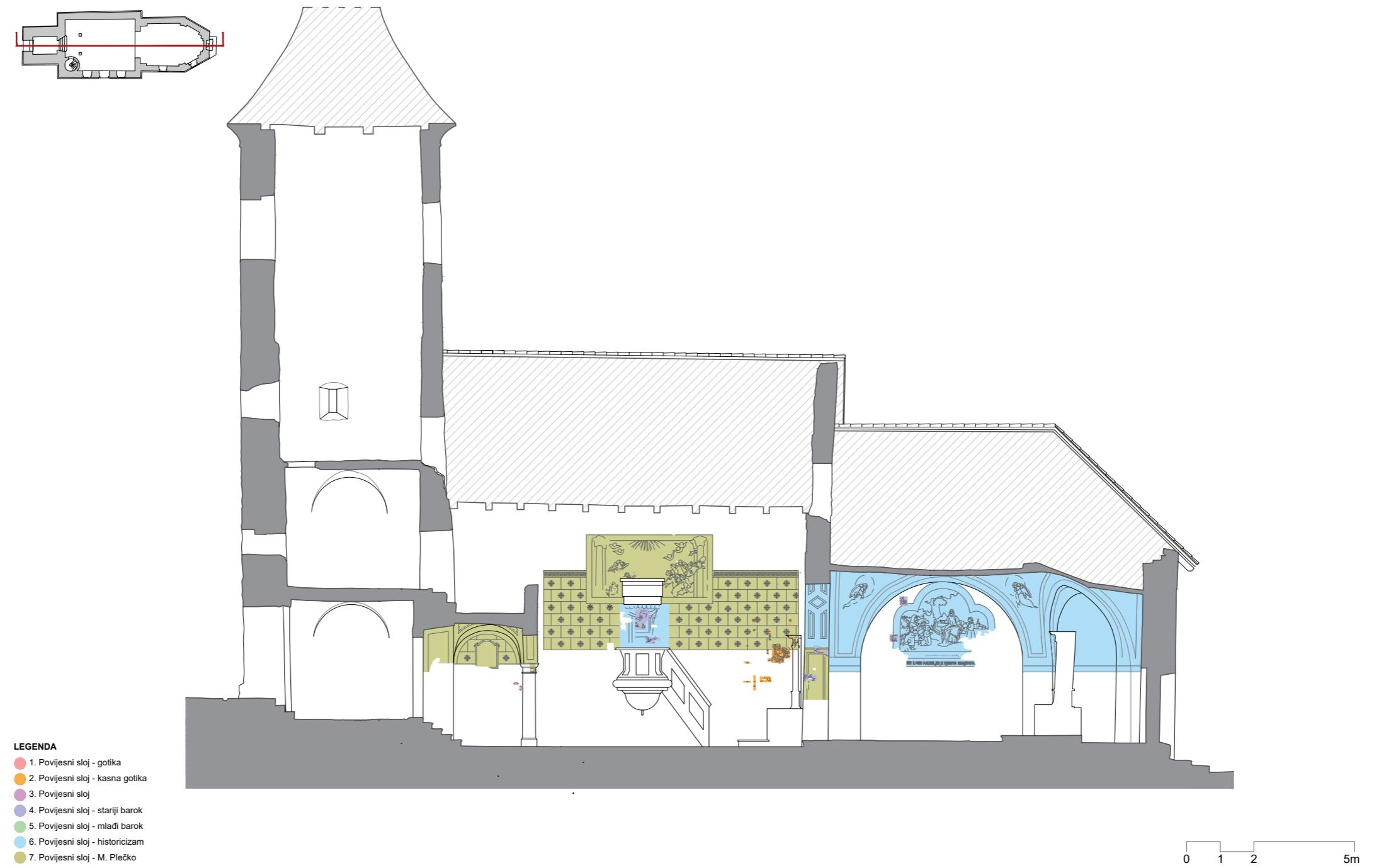
ISO A3, M 1:100

ZATEČENO STANJE

PRESJEK A-A

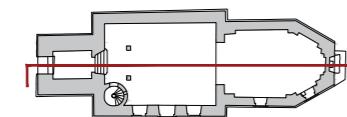
ISO A3, M 1:100

ZATEČENO STANJE

PRESJEK B-B

ISO A3, M 1:100

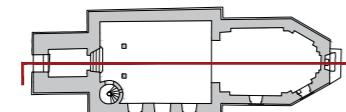
LEGENDA

- 1. Povjesni sloj - gotika
- 2. Povjesni sloj - kasna gotika
- 3. Povjesni sloj
- 4. Povjesni sloj - stariji barok
- 5. Povjesni sloj - mladi barok
- 6. Povjesni sloj - historicizam
- 7. Povjesni sloj - M. Plečko

0 1 2 5m

ZATEĆENO STANJE
PRESJEK B-B

ISO A3, M 1:100

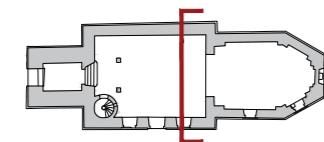
LEGENDA

- 1. Povijesni sloj - gotika
- 2. Povijesni sloj - kasna gotika
- 3. Povijesni sloj
- 4. Povijesni sloj - stariji barok
- 5. Povijesni sloj - mladi barok
- 6. Povijesni sloj - historicizam
- 7. Povijesni sloj - M. Plečko

0 1 2 5m

ZATEĆENO STANJE

PRESJEK D-D

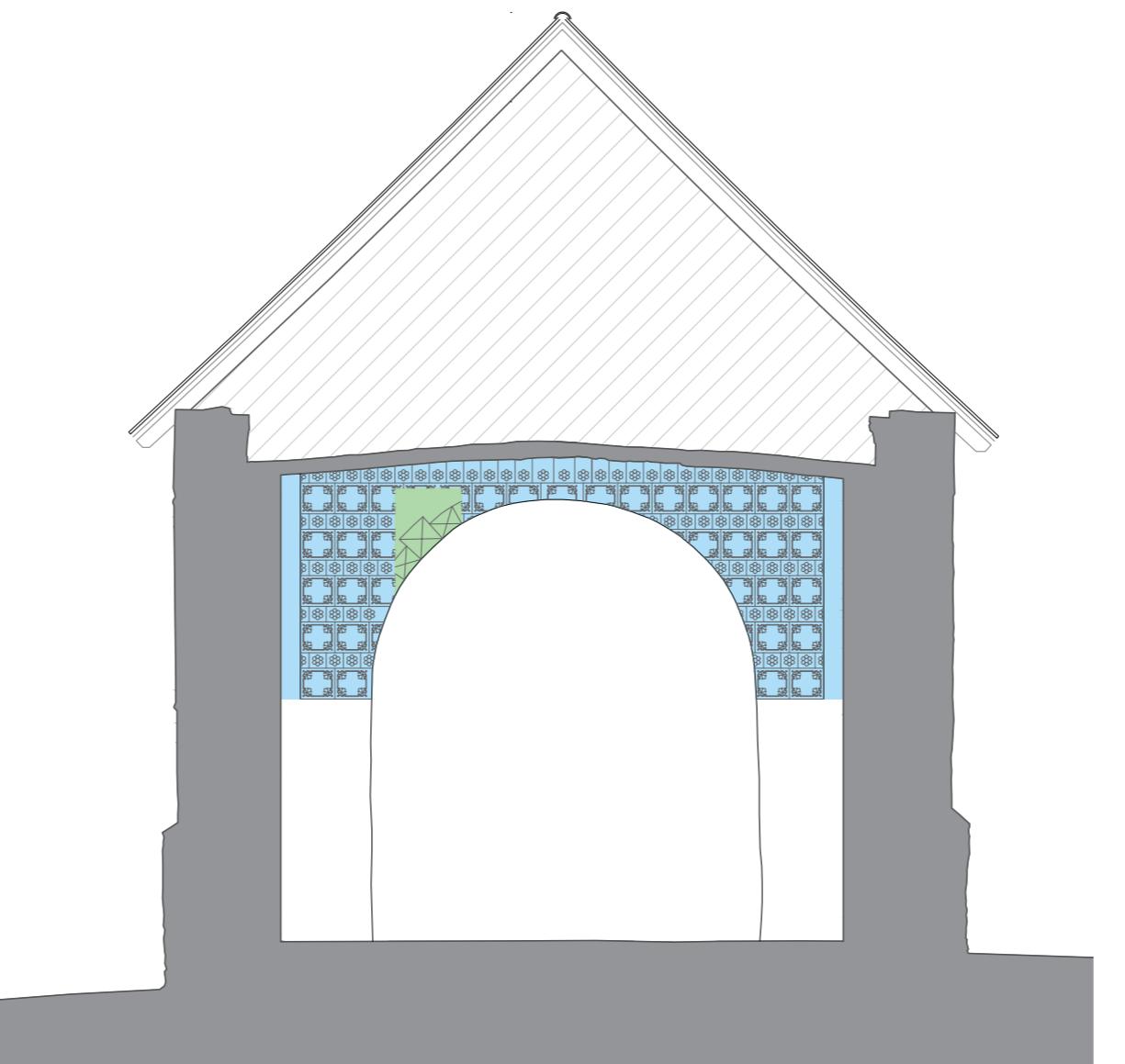
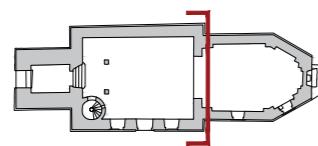

ISO A3, M 1:100

ZATEĆENO STANJE
PRESJEK E-E

ISO A3, M 1:100

LEGENDA

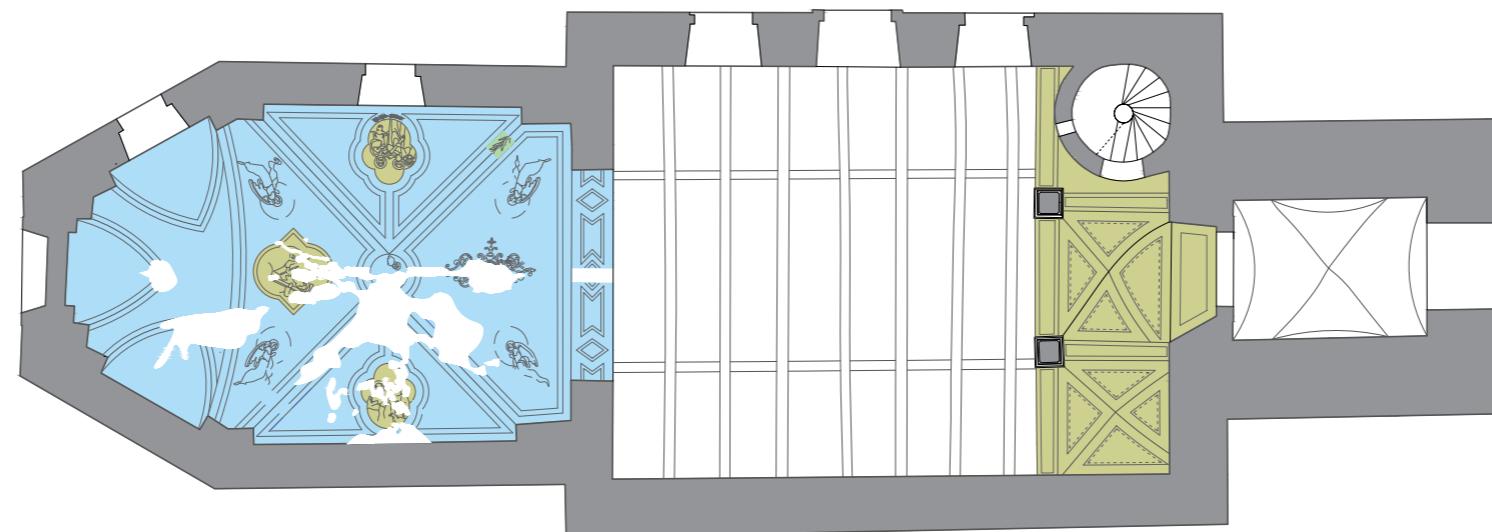
- 1. Povijesni sloj - gotika
- 2. Povijesni sloj - kasna gotika
- 3. Povijesni sloj
- 4. Povijesni sloj - stariji barok
- 5. Povijesni sloj - mlađi barok
- 6. Povijesni sloj - historicizam
- 7. Povijesni sloj - M. Plečko

0 0.5 1 2.5m

ZATEČENO STANJE

PODGLED STROPA (U RAZINI PRIZEMLJA)

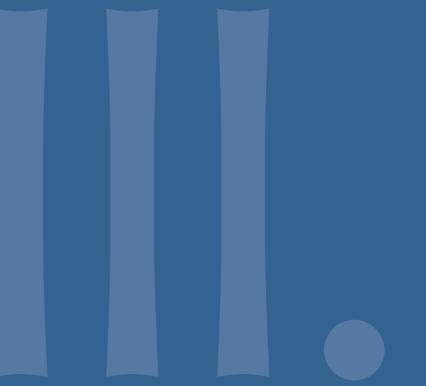
ISO A3, M 1:100

LEGENDA

- 1. Povijesni sloj - gotika
- 2. Povijesni sloj - kasna gotika
- 3. Povijesni sloj
- 4. Povijesni sloj - starija barokna faza
- 5. Povijesni sloj - mlada barokna faza
- 6. Povijesni sloj - historicizam
- 7. Povijesni sloj - M. Plečko

UNUTARNJA
OPREMA –
OLTARI I CRKVENI
NAMJEŠTAJ

1 Pogled prema svetištu, oltari i korska klupa, snimio: Vjekoslav Urkaločić, 1985., Fototeka IPU

Crkva sv. Mihovila u Vugrovcu odlikuje se znatnom kakvoćom inventara izrađenog u drvu, pri čemu se posebice ističe cjelina od tri drvena oltara, glavnog u svetištu i dvaju sporednih, smještenih bočno uz otvor triumfalnog luka, podignutih u približno isto doba, u razdoblju od 1677. do 1681. Dio te cjeline, stilski i kronološki, čine i korske klupe, nastale 1683. (sl. 1) Drveni inventar iz 18. stoljeća zastupljen je propovjedaonicom iz 1742. i fragmentarno sačuvanim svetohraništem, neutvrđene prove-

nijencije, trenutačno izmještenim iz crkve, čiji je posljednji evidentirani smještaj, očito sekundaran, bio uz sjeverni zid, zapadno od propovjedaonice. Cjelina opisanog inventara znatno je osiromašena pljačkom koja se dogodila 1982., pri čemu je ukradeno čak 26 kipova s oltara i propovjedaonice, od čega je pronađen i u župu vraćen tek manji broj. Unatoč tome, dobro očuvana arhitektura i ornamentika triju oltara rječito svjedoče o angažmanu vrsnih srednjoeuropskih drvorezbara iz druge polovice 17. stoljeća.

III.1. Povijest i mijene crkvene opreme

Faze unutarnje opreme crkve u izvještajima se kanonskih vizitacija mogu pratiti od trećeg desetljeća 17. stoljeća. Godine 1622. u crkvi su zabilježena »tri kama oltara s jednostavnim ukrasom«, bez potanjeg opisa njihova izgleda i određivanja titulara. Novi glavni oltar bio je podignut 1641., a vizitator u svojem izvještaju iz 1642. ističe da je opremljen »lijepom slikom.¹ U vizitacijskom izvještaju iz 1669. glavni je oltar prikazan podrobnije – vizitator ga određuje kao stolarski rad, dodajući da je oslikan i pozlaćen.² Za bočne oltare navodi da imaju obične stare oslikane retable odnosno pale (*tabulis*). Te se godine u crkvi prvi put bilježi propovjedaonica (koju četvrt stoljeća ranije, 1642., crkva nije imala) smještena na kamenom stupu, s »lijepim baldahinom« (*tapes unus pulcher, qui supra Cathedram extat*). Potanje o ikonografiji glavnog oltara doznajemo iz vizitacijskog opisa iz 1677.³ – u sredini oltara nalazila se slika s prikazom Presvetog Trojstva koje kruni Mariju, a bočno je s jedne strane bila slika titulara crkve arkandela Mihaela, a s druge arkandela Gabrijela.⁴ U istom su vizitacijskom izvještaju detaljno opisani i novopodignuti bočni oltari, koji se i danas nalaze u crkvi. Lijevi bočni oltar posvećen je Blaženoj Djevici Mariji te ima obojen i pozlaćen retabl: u sredini je smještena slika Blažene Djevice Marije⁵, a bočno su kipovi sv. Ivana evanđelista i sv. Nikole biskupa. (sl. 2 i 3) U sredini gornjeg kata nalazi se slika Navještenja, a bočno su kipovi sv. Ane majke (riječ je o prikazu Ane Trojne) i sv. Marije Magdalene. Desni bočni oltar sv. Nikole također je drven i oslikan – u sredini se nalazi slika s prikazom sv. Nikole i sv. Izidora (vizitator

1 NAZ, Protokol 3/III, 1642., f. 133v.

2 NAZ, Protokol 45/I, 1669., ff. 147r–148v.

3 NAZ, Protokol 46/II, 1677., f. 133r.

4 Dio slike s tog oltara po svoj se prilici može poistovjetiti s pojedinim slikama koje su u vizitacijskom izvještaju iz 1742. evidentirane u kući tadašnjega vugrovečkog župnika koji je, između ostalih, posjedovao i sliku na platnu s prikazom Presvetog Trojstva i Anđela čuvara. NAZ, Protokol 3/III, 1642., f. 133v.

5 U vizitacijskom izvještaju iz 1742. vizitator će u svojem opisu primijetiti da prikaz Marije podsjeća na sliku Majke Božje Remetske. NAZ, Protokol 3/III, 1642., f. 133v.

2 Bočni oltar Blažene Djevice Marije, 1677., snimila: Doris Baričević, 1969., NAZg, Ost. D. Baričević, Bar.Do.1131

istiće da su oba sveca naslikana na istom platnu), a bočno su kipovi sv. Petra i Pavla. (sl. 4, 5 i 6) U gornjem je katu slika sv. Martina,⁶ a bočno su uz nju kipovi sv. Stjepana i sv.

6 U vizitacijskom ga se opisu određuje kao biskupa i mučenika, međutim sv. Martin prvi je svetac koji nije bio mučenik.

3 Bočni oltar Blažene Djevice Marije nakon krađe skulptura, snimio: Zvonimir Kulundžić, 1982., Fototeka IPU

Ladislava. U vizitacijskom izvještaju iz 1695.⁷ godine na vrhu oltara Blažene Djedice Marije zabilježen je Kristov monogram okružen zrakama, a na oltaru sv. Nikole Marijin

7 NAZ, Protokol 51/VII, 1695., f. 402r.

4 Bočni oltar sv. Nikole, 1677., snimila: Doris Baričević, 1980., NAZg, Ost. D. Baričević, Bar.Do.1131

monogram, no na fotografskoj dokumentaciji iz 1969., kao i onoj kasnije, monogrami su evidentirani na suprotnim, ikonografski prikladnjijim pozicijama – Marijin na Marijinu oltaru, a Kristov na Nikolinu, pa je vjerojatno riječ o omašci. Oba su oltara bila obnovljena 1863. godine, sredstvima

5 Bočni oltar sv. Nikole nakon krađe skulptura, snimio: Zvonimir Kulundžić, 1982., Fototeka IPU

6 Bočni oltar sv. Nikole, snimio: Paolo Morafdin., 2024.
Fototeka IPU

»pobožnog naroda«, o čemu svjedoče zapisi na njihovim predelama.⁸

Vizitacijski izvještaj katedralnog arhiđakona Aleksandra Ignacija Mikulića 1681. godine⁹ donosi opis novoga glavnog oltara, koji je zamjenio dotadašnji glavni oltar iz 1642. (sl. 7) Oltar je bio podignut zaslugom kanonika lektora Pavla Kosa (Paulus Koosz) (†1687.) koji je nešto ranije, 1679., inicirao izgradnju novog svetišta, kao i druge popravke u

8 Na predeli oltara Blažene Djevice Marije stoji natpis: *Hoc altare in honorem Beatae Mariae semper Virginis sumptibus devotee plebis restauratum est anno Domini 1863.*, a na predeli oltara sv. Nikole: *Hoc altare in honorem S. Nicolai sumptibus devotee plebis restauratum est anno Domini 1863.*

9 NAZ, Protokol 47/Illa, 1681., ff. 63v–64v.

7 Glavni oltar sv. Mihaela, 1681., snimila: Doris Baričević,
1980., NAZg, Ost. D. Baričević, Bar.Do.1131

crkvi. Iz Mikulićeva vizitacijskog opisa doznajemo da oltar ima novi oslikani antependij te da još nema svetohranište. Svetohranište sa starog oltara bilo je smješteno na oltaru na strani evanđelja. Potanje o izgledu i ikonografiji glavnog oltara doznajemo iz vizitacijskog izvještaja katedralnog arhiđakona Stjepana Nedjeljka, koji je vugrovečku župnu crkvu obišao 2. listopada 1693. godine¹⁰. Zapisuje da je drveni oltarni retabl stolarske izrade te da je obojen i pozlaćen. U sredini se nalazi slika sv. Mihaela arkandjela, a bočno su kipovi, također obojeni i pozlaćeni, sv. Petra i Pavla. Uz oltar su bočni prolazi – iznad desnih je vrata kip sv. Ambroziјa, a iznad lijevih sv. Martina. Na gornjem je katu oltarnog

10 NAZ, Protokol 50/VI, 1693., f. 242v.

8 Grb kanonika Petra Kosa koji se nalazio na gredu glavnog oltara, snimila: Doris Baričević, 1980., NAZg, Ost. D. Baričević, Bar.Do.1131

nastavka smješten još jedan slikani prikaz titulara crkve,¹¹ zatim figure Marije Navještenja, arkanđela Rafaela, arkanđela Gabrijela te anđela čuvara. Također se navodi da oltar završava slikom Boga Oca i znamenjem dobročinitelja, koje se može identificirati kao grb kanonika Kosa, danas, nاجалost, izgubljen. Bio je smješten na gredu između donjeg i gornjeg kata oltara, postavljen u njegovoj središnjoj osi, a njegov je izgled dokumentiran fotografijama Doris Baričević snimljenima 1969., 1980. i 1981. godine¹² Na štitu je

¹¹ NAZ, Protokol 50/VI, 1693., f. 242v. Kamilo Dočkal navodi da je riječ o prikazu teme *Ukazanje sv. Mihovila*. KAMILO DOČKAL, *Diecezanski muzej Nadbiskupije zagrebačke*, II., Zagreb, 1944., 39.

¹² Na poledini fotografije Doris Baričević zapisala je sljedeće: »grb ukrađen, ali postoji stablo s kosom, odnjijela 11. III. 97. Habušica u Muzej Sesvete.« Danas taj muzej djeluje pod nazivom Muzej Prigorja, a njegovi djelatnici ne raspolažu informacijom o postojanju ulomka tog grba u njihovu fundusu. Fotografija je dio osobne ostavštine Doris Baričević koja se čuva u Nadbiskupijskom arhivu u Zagrebu. Duplikati pojedinih fotografija vugrovečkog interijera koje je snimila Doris Baričević pohranjeni su i u fotodokumentacijskim arhivima drugih usta-

9 Barokno svetohranište neutvrđene provenijencije, snimila: Stela Cvetnić Radić, Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode (dalje: GZZSK)

prikazana figura lava iz koje raste stablo na kojem stoji ptica kos. Navrh štita nalazi se šljem s vizirom nad kojim je kruna od akantova lišća, a uvoji bujnog akanta uokviruju i bočne krajeve grba. Sudeći po fotografiji, bila je riječ o vrsnoj rezbariji, koja motivom baroknog akanta odudara od cjeline oltarnog nastavka stilski određene hrskavičnom ornamentikom. Ostaje otvorenim je li riječ o istodobnoj narudžbi kod nekog vrsnijeg i stilski ažurnijeg umjetnika ili je grb naručen nešto kasnije nego oltar. (sl. 8) Oltar ima svetohranište za koje vizitator navodi da je drveno, stolarske izrade te obojeno i pozlaćeno, a na oltaru je evidentirao i četiri oslikana i pozlaćena relikvijara te kanonske ploče. Godine 1695. na oltaru je zabilježeno i srebrno raspelo te šest drvenih svjećnjaka, obojenih crveno i pozlaćenih. Precizira se da antependij ima sliku na platnu.¹³

nova, poput primjerice Konzervatorskog odjela u Zagrebu za područje Zagrebačke županije.

¹³ NAZ, Protokol 51/VII, 1695., f. 402r.

Promjene koje su se dogodile u 18. stoljeću nisu znatnije narušile izvorni izgled i stilsko jedinstvo glavnog oltara. Spomenuta slika sv. Mihaela, koja se nalazila u lučno zaključenom otvoru centralnog dijela gornjeg kata oltara, uklonjena je u zasad neutvrđenom trenutku prije 1779. godine¹⁴ te je na njezino mjesto postavljena drvorezbarena gloriola s golubicom u sredini, na podlozi od vijenca oblaka, uvriježeni motiv oltarnih zaključaka u 18. stoljeću. Gloriola je zabilježena u vizitacijskom izvještaju iz 1779., a vizitator navodi i da je čitav oltar dobro pozlaćen, posreben i obojen. Kako se čita iz natpisa ispod glorirole, oltar je bio obnovljen 1862. godine.¹⁵ Opisani je izgled glavnog oltara vugrovečke crkve u velikoj mjeri zadržao i tijekom većeg dijela 20. stoljeća. Indikativan je u tom smislu komentar

¹⁴ O njezinoj sudbini nema podataka.

¹⁵ Natpis ispod glorirole drugog kata glasi: *18. S. MICHAEL ORA PRO NOBIS. 62.*

10 Korske klupe, 1683., snimio: Zvonimir Kulundžić, 1982., Fototeka IPU

Kamila Dočkala, koji je 40-ih godina 20. stoljeća u sklopu potrage za budućim izlošcima Dijecezanskog muzeja Zagrebačke nadbiskupije pohodio vugrovečku crkvu sv. Mihaela: »Ta bi crkva ciela bila prikladna za muzej, jer je sačuvala sve stare oltare sa svim signacijama. Ali jer su stvari sve dobro uzčuvane i jerbo se nalaze u liturgičkoj uporavi, nismo mogli odavde gotovo ništa uzeti.«¹⁶ Vrlo dragocjen izvor za nekadašnji izgled i mijene crkvenog inventara u 20. stoljeću predstavljaju već spomenute fotografije koje je 1969., 1980. i 1981. snimila povjesničarka umjetnosti Doris Baričević, kao i njezine bilješke na poleđini fotografija.¹⁷ Promjene se uočavaju samo u zoni svetohraništa glavnog oltara – nekadašnje svetohranište iz 17. stoljeća u 18. stoljeću bilo je, kako se može zaključiti na temelju te fotografске dokumentacije, zamijenjeno ili, eventualno,

nadograđeno. Na spomenutim se fotografijama na poziciji tabernakula razaznaje par ornamentiranih sučeljenih voluta zaključenih andeoskim glavicama koje su bile u funkciji postolja za križ – po stilskim se obilježjima taj element može datirati u 18. stoljeće.¹⁸ Otvoreno je pitanje je li se u nekom razdoblju na glavnom oltaru nalazilo i ranije spomenuto svetohranište baroknih obilježja, valovite tlocrtne linije te zaključeno niskom kupolom, koje se do potresa 2020. nalazilo u crkvi sv. Mihaela, sekundarno smješteno uz njezin sjeverni zid¹⁹ ili je, što se čini vjerojatnijim, ono preneseno iz jedne od nekadašnjih vugrovačkih kapela sru-

11 Grb kanonika Petra Kosa s korskih klupa, 1683., snimio: Zvonimir Kulundžić, 1982., Fototeka IPU

šenih potkraj 18. stoljeća, kapele sv. Ivana evanđelista ili kapele sv. Benedikta.²⁰ (sl. 9)

Osim glavnog oltara, Pavao Kos poklonio je crkvi i korske klupe, o čemu, osim zabilježaka u vizitacijskim izvještajima, svjedoči i natpis koji teče ispod vijenca koji zaključuje naslove sjedala: ADM. RDVS DNVS PAVLS 1683 KOOZ LECTOR ET CANVS. ZAGBIS. U sredini natpisa, između brojki 16 i 83 smješten je kanonikov grb. (sl. 10 i 11) Na štitu grba prikaz je sjedeće figure lava iz koje izvire stablo na kojem

²⁰ Moguće da je to bila kapela sv. Benedikta čiji je drveni oltar nakon rušenja crkve, kako to bilježi vizitacijski izvještaj iz 1811., bio prenesen u župnu crkvu sv. Franje Ksaverskog. Oltar je u neutvrđeno vrijeme uklonjen iz župne crkve, a njegove je kipove sv. Ambrozija, sv. Augustina, sv. Benedikta i Majke Božje Žalosne Kamilo Dočkal četresetih godina 20. stoljeća zatekao u zvoniku crkve sv. Mihaela te ih preuzeo za zbirku Dijecezanskog muzeja. MLADEN NADU, *Povijesne crkve i kapele u Sesvetskom prigorju (povijesni prikaz)*, katalog izložbe, Muzej Prigorja, Sesvete, 1994., 22, KAMILO DOČKAL (bilj. 11), 40-41.

16 KAMILO DOČKAL (bilj. 11), 38.

17 Nadbiskupijski arhiv u Zagrebu, Ostavština Doroteje Baričević.

18 Kako stoji u bilješkama Doris Baričević, u pljački 1982. ukradeni su glavice anđela i križ. Jesu li volute sačuvane i koja je sadašnja lokacija njihove pohrane nije poznato.

19 Na starijoj, nedatiranoj fotografiji pohranjenoj u Fototeci Instituta za povijest umjetnosti (Vug-F-13) vidi se da je ranije bilo smješteno na analognoj nasuprotnoj poziciji uz južni zid crkve.

12 Govornica propovjedaonice, 1742., snimila: Doris Baričević, 1962., Fototeka IPU

13 Propovjedaonica i vjerničke klupe, snimio: Zvonimir Kulundžić, 1982., Fototeka IPU

se nalazi kos. Grb je uokviren hrskavičnim ornamentom s nizom masivnih bobica uz bočne krajeve. Iako su korske klupe nešto kasnijeg nastanka od glavnog oltara, ornamen-tika ovog grba stilski je konzervativnija u usporedbi s kanonikovim grbom koji se nalazio na glavnom oltaru. Korske se klupe spominju u vizitacijama iz 1693., u kojima su opisane kao stolarski radovi, oslikane i ukrašene slikama dvanaestorice svetih apostola, sa slikom dobročinitelja (vjerojatno se misli na kanonikov grb). Danas je sačuvana samo jedna klu-pa sa šest sjedala i slikama šestorice apostola na naslonima:

sv. Jakova, sv. Tome, sv. Filipa, sv. Andrije, sv. Ivana i sv. Petra. Na središnjem paru naslona zabilježen je podatak o njihovoj obnovi početkom 20. stoljeća: »Dao obnoviti 1922 Ivan. pl. Kos.« Cjelovitu konzervatorsko-restauratorsku obnovu klupa u razdoblju od 2012. do 2016. izvela je Gilda, obrt za re-stauriranje i dizajn (vl. Nives Maksimović Vasev).

U kampanji obnove i opremanja novim namještajem 80-ih godina 17. stoljeća crkva sv. Mihovila dobila je i novu krstionicu i sakristijski ormari, koji nisu sačuvani. Krstionica je zabilježena u vizitacijskom izvještaju iz 1681., uz opasku

vizitatora da je pokrivena.²¹ Godine 1686. evidentiran je i novi sakristijski ormar. U vizitacijskom izvještaju iz 1757. godine zabilježeno je da ormar u sakristiji ima dva kata te da je »stolarske izrade, oslikan, za spremanje kaleža«. Propovjedaonica iz druge polovice 17. stoljeća (prije 1669.) zamijenjena je u drugoj četvrtini 18. stoljeća novom čiji je izgled opisan u izvještaju vizitacija 1742. godine²² (sl. 12 i

21 NAZ, Protokol 47/IIIa, 1681., f. 63r.

22 NAZ, Protokol 56/XII, 1741. – 1743.: (...) *cathedram pomposam no-*

14 Kip sv. Ivana evanđelista s oltara Blažene Djevice Marije, sekundarni smještaj u župnoj crkvi sv. Franje Ksaverskog, Muzej Prigorje (dokumentacija GZZZSK)

15 Kip sv. Nikole s oltara Blažene Djevice Marije, sekundarni smještaj u župnoj crkvi sv. Franje Ksaverskog, Muzej Prigorje (dokumentacija GZZZSK)

16 Kip sv. Ane Trojne s oltara Blažene Djevice Marije, sekundarni smještaj u župnoj crkvi sv. Franje Ksaverskog, Muzej Prigorje (dokumentacija GZZZSK)

17 Kip sv. Marije Magdalene s oltara Blažene Djevice Marije, sekundarni smještaj u župnoj crkvi sv. Franje Ksaverskog, Muzej Prigorje (dokumentacija GZZZSK)

13) Vizitator ističe raskošni izgled propovjedaonice koja je rad stolara i kipara. Imala je baldahin, obojena je, pozlaćena i oslikana, a spominje se i slika sv. Nepomuka na sjevernom zidu, koja je, smještena između govornice i baldahina, i danas vidljiva. Bilježi se također da je izrađena troškom crkve te postavljena dosta visoko na sjevernom zidu crkve.

Stanje inventara drastično se promijenilo 1982., godine kada je crkva u dva navrata opljačkana, pri čemu je ukrađeno čak 26 kipova svetaca s oltara i propovjedaonice te nekoliko svjećnjaka.²³ Fotografska dokumentacija Doris Baričević s kraja 60-ih godina prošlog stoljeća postala je time još dragocjenija. Od ukradenih skulptura pronađeno

je samo šest kipova – kipovi sv. Petra i sv. Pavla s glavnog oltara te kipovi sv. Ivana evanđelista, sv. Nikole, sv. Marije Magdalene i sv. Ane Trojne s bočnog oltara Blažene Djevice Marije. Kipovi sv. Petra i sv. Pavla s glavnog oltara bili su nakon toga smješteni na zidne konzole lijevo i desno od lijevoga bočnog oltara Blažene Djevice Marije u župnoj crkvi sv. Franje Ksaverskog, a kipovi sv. Ivana evanđelista i sv. Nikole s bočnog oltara Blažene Djevice Marije na konzole uz desni bočni oltar sv. Josipa u župnoj crkvi. Kipovi

vam arcularii, sculptorii et statuarii operis cum baldachino eiusdem materia et artis, totam coloratam, inauratam ac pictam, ubi inter caetera ad parietem imago pieta S. Joannis Nepomuceni.

23 Prema: IVAN KLAJČ, *Od Vgre do Vugrovcu, Teme iz prošlosti Vugroca*, Zagreb, 2019., 346–347.

18 Kip sv. Petra s glavnog oltara, sekundarni smještaj u župnoj crkvi sv. Franje Ksaverskog, Muzej Prigorje (dokumentacija GZZZSK)

19 Kip sv. Pavla s glavnog oltara, sekundarni smještaj u župnoj crkvi sv. Franje Ksaverskog, Muzej Prigorje (dokumentacija GZZZSK)

20 Pastoralni centar RKT Župe sv. Ivana XXIII. pape u Dubravi, privremeni smještaj skulptura iz kapele sv. Mihaela, snimila: Vlasta Zajec

sv. Ane Trojne i sv. Magdalene s lijevog bočnog oltara bili su smješteni u svetište župne crkve.²⁴ (sl. 14–19) Tri desetljeća nakon toga, 2012., Hrvatski restauratorski zavod oba-

vio je na drvenom inventaru kapele izravno preventivno konzerviranje. Najveći je naglasak pri tome bio na propo-

vjedaonici, statika čijeg je baldahina, ali i ostalih dijelova, bila izrazito narušena.²⁵ Na oltarima je obavljena stolarska

²⁴ Za naknadni smještaj pronađenih skulptura vidjeti: KSENIJA ŠKARIĆ, *Izvješće o provedenoj demontaži, evakuaciji i privremenoj pohrani dijela inventara župne crkve sv. Franje Ksaverskog u Vugrovcu Donjem, Zagreb*, Hrvatski restauratorski zavod, 2020. U tom je izvještaju nave

deno da su iz svetišta u spremište prenesene skulpture sv. Ane Trojne i sv. Katarine, no vjerojatno je, kada je riječ o identifikaciji potonjeg kipa svetice, posrijedi omaška. U *Rješenju Gradskeg zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode o stavljanju pod preventivnu zaštitu sakralnog inventara župne crkve sv. Franje Ksaverskog u Vugrovcu od 29. srpnja 2020.* kip je zabilježen kao »neutvrđena svetica (sv. Mag-

dalena ili sv. Elizabeta)«. No, s obzirom na identifikaciju svetice u vizitacijskim izvještajima, kao i činjenicu da je na starijim fotografijama pod njezinim nogama zabilježena lubanja, jedan od simbola sv. Magdalene, o njezinom identitetu ne bi trebalo imati sumnje.

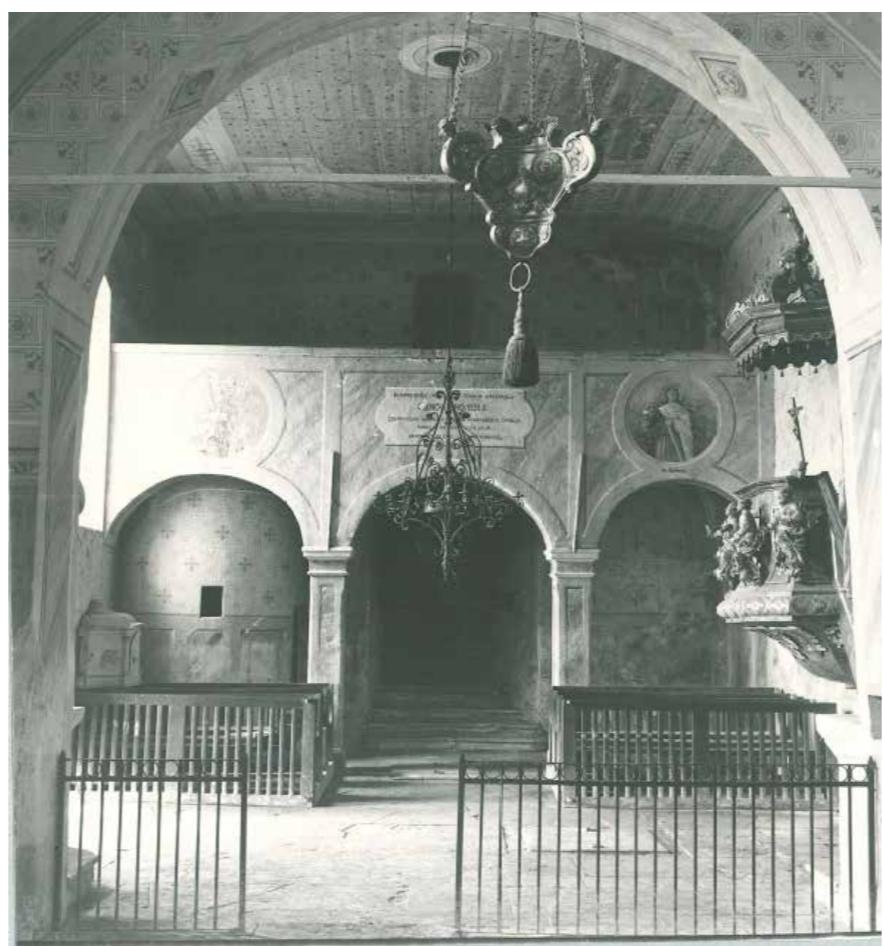
²⁵ Vidjeti: MARIJANA GALOVIĆ, *Izvještaj o provedenim radovima izrav-*

sanacija, podljepljivanje slikanog sloja, učvršćivanje otpalih ukrasnih aplikacija te uklanjanje površinske nečistoće. Uočena je pritom izrazita stolarska stabilnost glavnog oltara, a i njegova slikanog sloja, s minimalnim oštećenjima polikromije. Stoga je preporučeno da se pri eventualnim budućim sanacijama svetišta »oltar ni u kom slučaju ne demontira čime bi se izazvala nepotrebna dodatna oštećenja na slikanom sloju a posebice na drvenom nosiocu koji više nikada pri novoj montaži u svetište ne bi bio toliko stabilan i kompaktan«,²⁶ što svakako valja imati na umu i pri planiranim istražnim radovima na zidu svetišta. Iste 2012. godine obavljena je i dezinfekcija inventara. Valja dodati da su slike Hansa Georga Geigera (Geigerfelda) s glavnog oltara bile očišćene u Hrvatskom restauratorskom zavodu nešto ranije, 2004. godine, radi izlaganja na monografskoj izložbi o tom slikaru.²⁷ U razdoblju od 2012. do 2016. restauratorka Nives Maksimović Vasev (Gilda, obrt za restauriranje i dizajn) izvela je cjelovite konzervatorsko-restauratorske radove na korskoj klupi. Nakon velikog potresa 22. ožujka 2020. Hrvatski restauratorski zavod proveo je demontažu, preventivnu zaštitu, evakuaciju i privremenu pohranu dijela inventara kapele. Uz dvije slike Hansa Georga Geigera, s glavnog je oltara demontiran i evakuiran čitav gornji kat, kao i arhitektura ophoda oltara te skulptura sv. Martina s prosjakom koja se nalazila nad južnim prolazom ophoda. S bočnih oltara Blažene Djevice Marije i sv. Nikole u cijelosti su demontirani i evakuirani gornji katovi (»atike«), zajedno s oltarnim slikama, a s korske klupe grub Pavla Koosza. S baldahina propovjedaonice evakuiran je kip sv. Mihovila te četiri velike volute na koje je kip bio podignut. Vjerničke klupe i barokno svetohranište koje se nalazilo uz sjeverni zid crkve također su evakuirani. Dijelovi inventara koji su ostali u crkvi zaštićeni su zatvaranjem u sanduke

nog preventivnog konzerviranja na drvenom inventaru iz kapele sv. Mihaela iz Vugrovcu Donjem, Zagreb, 2013.

26 MARIJANA GALOVIĆ (bilj. 25).

27 MIRJANA REPANIĆ-BRAUN, BLAŽENKA FIRST, Majstor HGG, slikar plastične monumentalnosti, katalog izložbe, Zagreb, Muzej za umjetnost i obrt, Ljubljana, Narodna galerija, 2005.

21 Pogled prema pjevalištu, arhivska fotografija, Fototeka IPU

ili prekrivanjem. Demontirani dijelovi trenutačno se nalaze u privremenom spremištu u prizemlju Pastoralnog centra RKT Župe sv. Ivana XXIII., pape u Dubravi.²⁸ (sl. 20) Do radova koji su uslijedili nakon potresa 2020. u crkvi su se našle i vjerničke klupe jednostavnog nacrt-a, nastale možda u prvim desetljećima 20. stoljeća. Također, u crkvenom se interijeru još krajem 20. stoljeća nalazila i korska pregrada od kovanog željeza, moguće sličnog vremena nastanka kao i vjerničke klupe. (sl. 21)

28 KSENJA ŠKARIĆ, Izvješće o provedenoj evakuaciji i pohrani dijela inventara župne crkve svetog Franje Ksaverskog i kapele sv. Mihalja u Vugrovcu Donjem, Zagreb, Hrvatski restauratorski zavod, Služba za pokretnu baštinu, 6. listopada 2022.

III.2. Stilska obilježja, kontekst i valorizacija

Oltari vugrovečke crkve sv. Mihaela karakteristični su primjeri srednjoeuropske oltaristike i kiparstva kasnomanirističkih obilježja. Na njima su obilato zastupljeni karakteristični elementi tog stila, posebice kada je riječ o ornamentici koja u potpunosti prekriva sve površine njihove arhitekture, odlikujući se iznimnom raznolikošću i bogatstvom varijacija ornamentalnih motiva. Treba istaknuti i stilsku ažurnost njihove arhitekture i, posebice, ornamentike. Fragmentarno sačuvana skulptura oltara u odnosu na ornamentiku nešto je slabije kakvoće, no u okviru standarda provincijalne skulpture srednjoeuropskog kruga druge polovice 17. stoljeća. Kao što je to za ovakvu vrstu djela u 17. stoljeću najčešće slučaj, skulptura svoje puno značenje i likovnu vrijednost zadobiva u kontekstu oltarnih cjelina za koje je namijenjena.

Inventar crkve sv. Mihaela privukao je pažnju više istraživača. Doris Baričević pisala je o drvorezbarenom inventaru, a Mirjana Repanić-Braun o slikama glavnog oltara. Sliku sv. Mihaela Arkandela i tondo s prikazom Boga Oca u zaključku oltara potonja je autorica pripisala Hansu Georgu Geigeru (Geigerfeldu), »slikaru manirističkog senzibiliteta sa snažnim kiparskim osjećajem za formu« vrednujući je kao jedno od »najprezentativnijih Geigerfeldovih djela.«²⁹ Uz djela tog slikara, rodom iz Novog mesta, na području Slovenije, arhivski je potvrđen njegov angažman u isusovačkoj crkvi sv. Katarine u Zagrebu, a njemu i njegovoj radionicu u toj je crkvi, kao i u franjevačkoj crkvi i samostanu u Klanjcu, ta istraživačica pripisala više slika. Iznijela je i pretpostavku da je posao pozlaćivanja i polikromiranja glavnoga vugrovečkog oltara vjerojatno bio povjeren Geigerovoj radionicici.³⁰

Skulpturu glavnog oltara crkve sv. Mihaela u Vugrovcu Doris Baričević pripisala je anonimnom kiparu, u čiji je

29 MIRJANA REPANIĆ-BRAUN, Hans Georg Geigerfeld u Hrvatskoj, u: Peristil 33 (1990.), 94 i 92.

30 Isto, 91.

opus na temelju stilskih i morfoloških srodnosti uvrstila i skulpturu propovjedaonice isusovačke crkve sv. Katarine u Zagrebu, koja nastaje krajem 50-ih godina 17. stoljeća,³¹ kao i glavni oltar kapele sv. Katarine u Domagoviću pokraj Petrovine, podignut donacijom zagrebačkog biskupa Martina Borkovića iz 1686. godine. Istaknula je suradnju tog kipara s vrsnim stolarima te naglašenu arhitektoničnost oltarnih konstrukcija, masivnu hrskavičnu ornamentiku i istaknutu ulogu kipova unutar tih cjelina, ostvarenu u prvom redu naglašenijim pokretom i gestikom figura. Istim je kiparskom opusu pridružila i kipove dviju svetica koje su se nalazile na negdašnjem oltaru sv. Barbare u franjevačkoj crkvi u Zagrebu (danasa u franjevačkoj crkvi u Humcu u Bosni i Hercegovini)³² te nekoliko kipova u franjevačkoj crkvi u Kloštar-Ivaniću i Martinskoj Vesi. Izdvojivši pojedina karakteristična obilježja tipologije navedenih kipova, naglasila je provincijalnu dimenziju njegova umjetničkog izričaja, istodobno ističući znatniju kakvoću oltarne arhitekture, oslonjene na kvalitetne suvremene uzore, kao i oltarne ornamentike ažurno usklađene sa suvremenim stilskim odbirima razvijenijih sredina, zaključujući kako opisana skupina drvorezbarskih djela pripada »onome najboljem što je u nas u to vrijeme nastalo«.³³ Međutim, valja reći da se, iako navedeni kipovi dijele stilsku srodnost određenu tradicijom kasnomanirističkoga srednjoeuropskog kiparstva, uočava da skulptura glavnog oltara u Vugrovcu ponajprije dijeli srodnosti sa skulpturom propovjedaonice akademске crkve sv. Katarine, nadilazeći kakvoćom ostala djela uvrštena u ovu skupinu. (sl. 22) To je posebno uočljivo kod

³¹ Prijedlog je iznesen u autoričinu sinteznom pregledu baroknog kiparstva sjeverne Hrvatske, s pretpostavljenom datacijom u osamdesete godine 17. stoljeća, koja je na temelju novih arhivskih nalaza u kasnijem autoričinu radu korigirana u pedesete godine 17. stoljeća. Vidjeti: DORIS BARIČEVIĆ, *Barokno kiparstvo sjeverne Hrvatske*, Zagreb, 2008., 33 i DORIS BARIČEVIĆ, Kiparstvo, u: KATARINA HORVAT-LEVAJ, DORIS BARIČEVIĆ, MIRJANA REPANIĆ-BRAUN, *Akademска crkva sv. Katarine u Zagrebu*, Zagreb, Institut za povijest umjetnosti, 2011., 140.

³² Za kipove usporediti i: VLASTA ZAJEC, Oltari u crkvi sv. Ante na Humcu, u: *Kršni zavičaj*, (ur.) Žarko Ilić, Humac, 2003.

³³ DORIS BARIČEVIĆ (bilj. 31, 2008.), 33.

22 Zagreb, akademска crkva sv. Katarine, propovjedaonica, 50-e godine 17. stoljeća, snimio: Mario Braun, Fototeka IPU

kipova sv. biskupa nad bočnim prolazima glavnog oltara vugrovečke crkve, što bi se eventualno moglo protumačiti angažmanom dvojice kipara, odnosno razlikom kiparskih dosegova glavnog kipara radionice i njegovih pomoćnika. Isto se može reći i za ornamentiku vugrovečkog oltara koju odlikuje iznimno bogatstvo, gustoća i raznolikost vrsno rezbarenih motiva, kojoj u sačuvanom, makar prorijeđenom, drvorezbarskom korpusu tog razdoblja na području sjeverne Hrvatske nema premca.

Ista je autorica, naglašavajući njihovu različitost u odnosu na kipove prethodno ocrtane skupine, uočila zajedničke osobine skulpture lijevoga bočnog oltara, posebice kipa sv. Ivana evanđelista smještena na lijevom kraju donjeg kata njegova oltarnog nastavka, sa skulpturom nesačuvanog, samo fotografski dokumentiranog, oltara grobljanske kapele sv. Martina u Dubravi pokraj Čazme iz 1657. godine. Ipak, pobliža usporedba i u ovom primjeru potvrđuje tek opću stilsku sličnost izduženih figura manirističkih proporcija, no ne i druge morfološke podudarnosti koje bi ukazivale na angažman istog majstora.

VLASTA ZAJEC

IV.

ZAKLJUČNO MIŠLJENJE
S PRIJEDLOGOM
SMJERNICA ZA NASTAVAK
KONZERVATORSKO-
RESTAURATORSKIH
ZAHVATA NA ZIDNIM
OSLICIMA I NJIHOVU
PREZENTACIJU

Najizrazitiju vrijednost pokretnog inventara crkve sv. Mihaela u Vugrovcu čine tri drvena, rezbarena i polikromirana oltara iz posljednje četvrtine 17. stoljeća, karakteristični primjeri srednjoeuropske kameničarske oltaristike i kiparstva. Unatoč gubicima pojedinih figuralnih elemenata, odlikuje ih znatna uščuvanost cjeline i vrsno oblikovanih dekorativnih elemenata, čime se posebno ističu u vrlo prorijeđenom korpusu oltaristike 17. stoljeća na području sjeverozapadne Hrvatske, osobito Zagreba i njegove okolice. Vrlo vrijedan dio povijesnog inventara crkve sv. Mihalja predstavljaju i drvene korske klupe, s figuralnim oslikom na naslonima, također iz posljednje četvrtine 17. stoljeća, a njegov važan dio čini i drvena propovjedaonica iz 1742. godine, s rezbarenim figuralnim i ornamentalnim elementima, čiji je izgled tijekom vremena pretrpio znatnije gubitke. Po završenim rado-vima i eventualnoj obnovi oltara o kojoj će odlučiti stručna procjena njihova konzervatorsko-restauratorskog statusa, kipove koji su bili privremeno smješteni u župnoj crkvi sv. Franje Ksaverskog trebalo bi vratiti na njihove izvorne pozicije na oltarima u crkvi sv. Mihaela.

Nova oštećenja nastala nakon što su 2017./2018. sondirani zidovi crkve u cilju uvida u kompleksnu stratigrafijsku slikanu slojevu zahtijevat će više rada na konsolidaciji svih površina na kojima se nalaze, što je primarni konzervatorsko-restauratorski zadatak. Nakon toga treba obaviti dodatna istraživanja (sondiranja) slikanih slojeva kako bi se ustanovili prioriteti za prezentaciju jednoga ili više dekorativno-figurativnih oslika iz različitih razdoblja. Apsolutni prioritet, dakako, imaju novootkrivene gotičke freske, oko kojih nakon temeljite konsolidacije nosioca treba nastaviti sa sondiranjem i otkrivanjem (eventualne) čitave kompozicije. Iznimno važan nalaz su i dva retabla bočnih oltara naslikana krajem 16. ili početkom 17. stoljeća na zidu trijumfalnog luka. Naime, riječ je o najranijim dosad znanim primjerima slikane oltarne arhitekture na području sjeverozapadne Hrvatske.

Smatramo također da je i sve posvetne križeve vrijedno prezentirati i to onako kako je predloženo u citiranom *Izvještaju konzervatorsko-restauratorskih istraživanja stratigrafske zidnih naličja i žbuka tvrtke Gilda iz 2018.*: „...istažiti dodatne potencijalne pozicije i ukloniti preslike ukoliko ne postoje značajni, mlađi nalazi preko njih koje se također želi očuvati.“ Treba napisljetku postići konsenzus oko toga treba li ostaviti i obnoviti neke (i koje) figurativne kompozicije na zidovima broda te na zidovima i svodu svetišta. Zbog njihove izrazito loše očuvanosti, a poglavito zbog gubitka većih površina slikanog sloja u potresima 2020. (primjerice na prikazima evanđelista i Presvetog Trojstva na svodu svetišta, Plečkove Posljednje večere, sv. Barbare i sv. Florijana na ogradi pjevališta), moglo bi se raspraviti o njihovom uklanjanju.

S druge strane valja razmisleti o mogućnosti restauriranja znatno bolje očuvanih krupnih klečećih anđela na pandantivima svoda i pripadajuće ornamentike iz razdoblja historicizma. Vizualno dominantna, ali umjetnički skromna slika *Pustite k meni malene* na sjevernom zidu svetišta dio je povijesti Sv. Mihalja, pa je potrebno odvagnuti argumente za njezino daljnje čuvanje.

Na veliki angažman Mladena Plečka u crkvi sv. Mihaela 1922. godine mogla bi eventualno ubuduće podsjećati *Sveta obitelj* na južnom zidu broda jer, za razliku od njegove Posljednje večere, na toj slici nije došlo do gubitka većeg dijela kompozicije.

S obzirom na to da je od konzervatorsko-restauratorskih istraživanja koje je provodila firma GILDA prošlo šest godina, potrebno je nakon obavljenih sondiranja izraditi novo izvješće, a tijekom rada poželjno je posavjetovati se sa stručnjacima iz Gradskog zavoda za zaštitu spomenika i Instituta za povijest umjetnosti, koji su u ovaj proces uključeni. Po završetku izvješća trebalo bi se s prijedlozima prezentacije zidnih oslika obratiti Povjerenstvu za složene zahvate na zidnim slikama pri Ministarstvu kulture.

Podrazumijeva se da će oltari Blažene Djevice Marije i sv. Nikole i sv. Izidora biti demontirani i uklonjeni sa sadaš-

njih mesta kako bi se moglo obaviti cijelovito istraživanje povijesno i likovno vrijednih slikanih retabla na zapadnim stijenama zida trijumfalnog luka. Kada je riječ o njihovoj kasnijoj prezentaciji, smatramo da je rješenje s fotodokumentacijom oslika na panou prihvatljivije od odmicanja oltara i njihova postavljanja na samostojeću konstrukciju. Također, iznimnu pažnju treba posvetiti Geigerovim slikama na glavnome oltaru, koje uz gotičku fresku i ostali spomenuti inventar predstavljaju vrlo vrijedan dio sakralnog umjetničkog nasljeđa iz 17. stoljeća. Također želimo skrenuti pozornost i na slike s ranobaroknih drvenih oltara u crkvenom brodu – *Blaženu Djevicu Mariju i Navještenje Blažene Djevice Marije te Sv. Nikolu sa sv. Izidorom i Sv. Martina s prosjakom*, koje treba istražiti i restaurirati jer je najvjerojatnije riječ o kasnije preslikanim (obnovljenim) slikama spomenutima prigodom kanonskog pohoda 1677.³⁴

Napisljetku, u postupku cijelovite obnove pažnju treba posvetiti i povijesnom popločenju s grobnim pločama. Popločenje od nepravilnog kamena i cigle, iako zacijelo nije starije od 18. stoljeća, razmjerno je rijetko sačuvano budući da su u većini crkava u recentnim obnovama povijesna i nepravilna popločenja zamijenjena neprimjerenim pločicama koja su u kontradikciji s ambijentom povijesnih sakralnih prostora. Podne grobne ploče potrebno je konzervirati.*

* Radovi Mirjane Repanić Braun i Vlaste Zajec u ovoj publikaciji nastali su u sklopu znanstvenoistraživačkog projekta Instituta za povijest umjetnosti u Zagrebu *Između srednje Europe i Mediterana – umjetnička baština kontinentalne Hrvatske u srednjem i ranom novom vijeku* (ISEM, 2023.–2027.) koji finansira Europska unija – NextGenerationEU. Rad Matka Marušića u ovoj publikaciji nastao je u sklopu znanstvenoistraživačkog projekta Instituta za povijest umjetnosti u Zagrebu *Arhitektura i likovnost urbanih cjelina Hrvatske* (UrbArH, 2023.–2027.) koji finansira Europska unija – NextGenerationEU.

³⁴ NAZ, Protokol 46/II, 1677., f. 133.

V.

IZVORI,
LITERATURA,
ELABORATI

V.1. Izvori

Nadbiskupijski arhiv Zagreb (NAZ), *Kanonske vizitacije*, Arhiđakonat Katedrala, protokoli br. 1/I, 2/II, 3/III, 45/I, 46/II, 47/IIIa, 50/VI, 51/VII, 56/XII

Župni ured župe sv. Franje Ksaverskog u Vugrovcu, *Spomenica župe sv. Franje Ksaverskoga u Vugrovcu*

V.2. Literatura

ANĐELO BADURINA (ur.), *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva i uvod u ikonologiju*, Sveučilišna naklada Liber – Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1985.

DORIS BARIČEVIĆ, *Barokno kiparstvo sjeverne Hrvatske*, Zagreb, 2008.

DORIS BARIČEVIĆ, Kiparstvo, u: Katarina Horvat-Levaj, Doris Baričević, Mirjana Repanić-Braun, *Akademска crkva sv. Katarine u Zagrebu*, Zagreb, Institut za povijest umjetnosti, 2011.

JANKO BARLÉ, *Zagrebački arhidjakonat do g. 1642.*, Zagreb, 1903.

JOSIP BUTURAC, Popis župa Zagrebačke biskupije 1334. i 1501. godine, u: *Starine* 59 (1984.), 43–108.

LELJA DOBRONIĆ, Topografija zemljinih posjeda zagrebačkih biskupa prema ispravi kralja Emerika iz god. 1201., u: *Rad JAZU* 283 (1951.), 245–318.

LELJA DOBRONIĆ, *Slobodni i kraljevski grad Zagreb*, Zagreb, 1992.

KAMILO DOČKAL, *Diecezanski muzej Nadbiskupije zagrebačke*, II., Zagreb, 1944.

ANĐELA HORVAT, Između gotike i baroka, Zagreb, 1975.

IVAN KLAJĆ, *Po kašinskom i vugrovečkom kraju*, Samobor, 2002.

IVAN KLAJĆ, *Od Vgre do Vugrovcu, Teme iz prošlosti Vugrovcu*, Zagreb, 2019.

NADA KLAJĆ, *Zagreb u srednjem vijeku*, Zagreb, 1982.

MLADEN NADU, Naselja i sela Sesvetskog prigorja u srednjem vijeku (13. – 15. stoljeće), u: *Muzejski vjesnik* 15 (1992.), 91–95.

MLADEN NADU, *Povijesne crkve i kapele u Sesvetskom prigorju (povijesni prikaz)*, katalog izložbe, Muzej Prigorja, Sesvete, 1994.

MIRJANA REPANIĆ BRAUN, Hans Georg Geigerfeld u Hrvatskoj, u: *Peristil* 33 (1990.)

MIRJANA REPANIĆ-BRAUN – BLAŽENKA FIRST, *Majstor HCG, slikar plastične monumentalnosti*, katalog izložbe, Zagreb, Muzej za umjetnost i obrt, Ljubljana, Narodna galerija, 2005.

IVAN SRŠA, *Požega. Crkva sv. Lovre, Mala biblioteka Godišnja-ka zaštite spomenika kulture Hrvatske*, Zagreb, 2004.

VLASTA ZAJEC, Oltari u crkvi sv. Ante na Humcu, u: *Kršni zav-čaj*, (ur.) Žarko Ilić, Humac, 2003., 99–114.

V.3. Elaborati i izvješća

MARIJANA GALOVIĆ, *Izvještaj o provedenim radovima izravnog preventivnog konzerviranja na drvenom inventaru iz kapele sv. Mihaela iz Vugroca Donjeg*, Zagreb, 2013.

MLADEN PERUŠIĆ, *Konzervatorski elaborat za kapelu sv. Mihaela u Vugrovcu stradale u potresu 2020.*, Zagreb, 2021.

KSENIJA ŠKARIĆ, *Izvješće o provedenoj demontaži, evakuaciji i privremenoj pohrani dijela inventara župne crkve sv. Franje Ksaverskog u Vugrovcu Donjem*, Zagreb, Hrvatski restauratorski zavod, Služba za pokretnu baštinu, 22. rujna 2020.

KSENIJA ŠKARIĆ, *Izvješće o provedenoj evakuaciji i pohrani dijela inventara župne crkve svetog Franje Ksaverskog i kapele sv. Mihalja u Vugrovcu Donjem*, Zagreb, Hrvatski restauratorski zavod, Služba za pokretnu baštinu, 6. listopada 2022.

Kapela sv. Mihalja Vugrovec Donji. Izvještaj konzervatorsko-restaurovskih istraživanja stratigrafije zidnih naliča i žbuka, GILDA obrt za restauriranje i dizajn, vl. Nives Maksimović Vasev, [Zagreb], listopad 2018.

REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO KULTURE

UPRAVA ZA ZAŠTITU KULTURNE BAŠTINE
Klasa: UP/I-612-08/18-03/0367
Urbroj: 532-04-01-01-01/6-19-10
Zagreb, 11. veljače 2019.

Ministarstvo kulture rješavajući o zahtjevu dr. sc. Katarine Horvat Levaj, znanstvene savjetnice u trajnom zvanju iz Zagreba, na temelju članka 100. stavka 1. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (Narodne novine br. 69/99, 51/03, 157/03, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14, 44/17 i 90/18) i članka 11. stavka 1. Pravilnika o uvjetima za dobivanje dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (Narodne novine, br. 98/18), u postupku izdavanja dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, na prijedlog Stručnog povjerenstva za utvrđivanje uvjeta za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, donosi

RJEŠENJE

- Utvrđuje se da je dr. sc. Katarina Horvat Levaj iz Zagreba, OIB: 99892584662, stručno sposobljena za obavljanje poslova zaštite i očuvanja kulturnih dobara iz članka 2. stavka 1. točke 5. Pravilnika o uvjetima za dobivanje dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i to za **izradu konzervatorskih elaborata za nepokretno kulturno dobro** te joj se izdaje dopuštenje za obavljanje navedenih poslova.
- Osoba iz točke 1. ovoga Rješenja dužna je o svakoj promjeni glede ispunjenja propisanih uvjeta za obavljanje poslova iz točke 1. ovoga Rješenja, pisano obavijestiti Ministarstvo kulture u roku od 8 dana od nastale promjene.
- Po izvršnosti ovoga Rješenja, osoba iz točke 1. ovoga Rješenja, upisat će se u Upisnik specijaliziranih fizičkih osoba koje imaju dopuštenje za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara pod rednim brojem 3130.

Obrázloženje

Dr. sc. Katarina Horvat Levaj, znanstvena savjetnica u trajnom zvanju, podnijela je Ministarstvu kulture zahtjev za izdavanje dopuštenja za obavljanje poslova zaštite i očuvanja kulturnih dobara prema Pravilniku o uvjetima za dobivanje dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (Narodne novine, br. 98/18).

Navedenom zahtjevu priložene su preslike diplome profesora povijesti umjetnosti i arheologije Filozofskog fakulteta u Zagrebu od 5. ožujka 1982. i doktorata Sveučilišta u Zagrebu od 1. prosinca 1995., popis obavljenih poslova na kulturnim dobrima te Izjava o poduzimanju potrebnih mjera iz članka 7. citiranog Pravilnika. Sukladno članku 10. stavku 1. i 2. citiranog Pravilnika, u postupku izdavanja dopuštenja, zatraženo je stručno mišljenje nadležnoga tijela.

Stručno je povjerenstvo na temelju priložene dokumentacije i stručnih mišljenja Konzervatorskog odjela u Varaždinu od 19. studenog 2018., Konzervatorskog odjela u Krapini od 8. studenog 2018., Konzervatorskog odjela u Dubrovniku od 6. studenog 2018., Konzervatorskog odjela u Rijeci od 5. studenog 2018., Konzervatorskog odjela u Požegi od 31. listopada 2018. i Konzervatorskog odjela u Osijeku od 29. listopada 2018., a sukladno članku 11. stavku 1. cit. Pravilnika, utvrdilo da postoje propisani uvjeti za obavljanje poslova iz čl. 2. st. 1. toč. 5. Pravilnika: izrada konzervatorskih elaborata za nepokretno kulturno dobro.

Fizička osoba kojoj je Ministarstvo kulture izdalo dopuštenje, dužna je poslove zaštite i očuvanja kulturnog dobra obavljati sukladno Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i propisima donesenim na temelju toga Zakona, sukladno članku 13. stavku 1. citiranog Pravilnika. Fizička osoba kojoj je Ministarstvo kulture izdalo dopuštenje, dužna je o svakoj promjeni glede ispunjavanja uvjeta propisanih citiranim Pravilnikom i drugih podataka vezanih uz njezino poslovanje, pisano obavijestiti Ministarstvo kulture u roku od osam dana od nastanka promjene radi unošenja izmjena u Upisnik, sukladno članku 12. stavku 1. citiranog Pravilnika.

Sukladno članku 100. stavku 5. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i članku 11. stavku 3. citiranog Pravilnika, a po izvršnosti ovoga Rješenja, upisat će se dr. sc. Katarina Horvat Levaj u Upisnik specijaliziranih fizičkih osoba koje imaju dopuštenje za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, u kojemu će se evidentirati za koje je poslove ista dobila dopuštenje.

Iz gore navedenih razloga riješeno je kao u izreci ovoga Rješenja.
Uputa o pravnom lijevu:

Protiv ovog Rješenja nije dopuštena žalba, ali se može pokrenuti upravni spor tužbom nadležnom Upravnom sudu. Tužba se podnosi u roku od 30 dana od dana dostave ovog rješenja. Tužba se predaje nadležnom Upravnom sudu neposredno u pisanom obliku, usmeno na zapisnik ili se šalje poštom. Uz tužbu se dostavlja izvornik ili preslika ovoga Rješenja za Upravni sud, prijepis tužbe i priloga za tuženika, a ako ih ima i za svaku zainteresiranu osobu.

POMOĆNIK MINISTRICE

Dostavlja se:

- dr.sc. Katarina Horvat Levaj, Institut za povijest umjetnosti, Ul. grada Vukovara 68, 10000 Zagreb (s povratnicom)
- Konzervatorski odjeli Ministarstva kulture, svi
- Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode u Zagrebu
- Upisnik fizičkih osoba koje imaju dopuštenje za obavljanje poslova zaštite i očuvanja kulturnih dobara, ovdje
- Pismohrana, ovdje

ISBN 978-953-373-051-6